

DIVADLO
JĀNA
PALĀRIKA
V TRNAVE

László Krasznahorkai

MELANCHÓLIA VZDORU

Dramatizácia: Roman Polák, Lucia Mihálová

SEZÓNA 2024 – 2025

Osoby a obsadenie

ESZTER

JÁNOS VALUSKA

ESZTEROVÁ

HARRER

HARREROVÁ

SIVÝ

DIREKTOR

POLICAJNÝ KAPITÁN, VOLENT

STAROSTA, DÔSTOJNÍK a i.

MÁDAI, ZÁUJEMCA a i.

POMOCNÍK, NADABÁN a i.

PLUKOVNÍK, FRACHBERGER

HLAS PANI PFLAUMOVEJ

Vladimír Jedlovský

Michal Jánoš

Tatiana Kulíšková

Branislav Matuščin a. h.

Daniela Gudabová a. h.

Lukáš Herc

Martin Hronský

Tomáš Mosný

Braňo Mosný

Matúš Beniak

Martin Kochan

Miroslav Beňuš

Ingrid Timková a. h.

Obsah

PROLÓG	4
I. ČASŤ ZJAVENIA APOKALYPSY V SLOVÁCH	5
1. Začiatok play games	5
2. Nadávanie neprítomnému publiku	6
3. Zatmenie slnka vo výčape Péfeffer	7
4. Úteky hocikam	9
5. Nadávanie prítomnému publiku	10
6. Werckmeisterove harmónie	11
7. „Nežné“ vydieranie	14
II. ČASŤ KAŽDÁ VEC BUDE RUINA	17
1. Kráčanie po priestore nikoho	17
2. Posledná rozlúčka pred kasínom	18
3. Krízový výbor v izbe pani Eszterovej	22
4. Cudzinec v sivom kabáte	25
5. Misia do centra davu	26
6. Monštrum a kázanie Princa hnevu	27
7. Nejasné správy o zrodení zla	29
8. Domový telefón neprítomnej mamy	31
9. Radostné lynčovanie	32
III. ČASŤ APOKALYPSA V MYŠLIENKACH I SKUTKOCH	32
1. Sprisahanie častí alebo metafyzika zatĺkania klincov	32
2. Sen o anjelskom Valuskovi	34
3. Vzrušujúca analýza stratégie boja	36
4. Zápisník vraha	39
5. Utekanie odnikiaľ nikam	40
6. Hľadanie strateného anjela	41
7. Relativita pravdy alebo teória hier v praxi	42
IV. VSTÁVANIE Z POPOLA	52
1. Nová hra	52
2. Hra na hrdinské rituály	54
EPILOG, ČIŽE GAME OVER	56

PROLÓG

(Prichádza Direktor s megafónom.)

DIREKTOR Dámy a páni! Prichádza cirkus! To ste ešte nevideli! Jediný cirkus svojho druhu!

(Do megafónu.)

POMOCNÍK Blaahval!!!

(Vykríkuje.)

DIREKTOR Po úspešnom svetovom turné sme prišli aj do vášho mesta! Už od zajtra na Námestí Lajosa Kossutha! Neuveriteľná atrakcia! Obria veľryba!

POMOCNÍK Blaahval!!!

(Vykríkuje.)

DIREKTOR Kráľovná severných morí!

POMOCNÍK Blaahval!!!

DIREKTOR Najväčšia na svete!

POMOCNÍK Blaahval!!!

DIREKTOR A uvidíte aj ďalšie vzrušujúce anomálie prírody! Červené oko vorvaňa, obrovský zub žraloka, dva morské koníky vrastené do seba, plávajúce v stopercentnom alkohole. Niečo také musíte všetci vidieť! Vstupné len 50 forintov! Deti a vojaci za polovicu! *(Odchádza.)* Fantastická atrakcia! Veľryba, neuveriteľná Blaahval zo severných morí...!

POMOCNÍK Blaahval! Blaahval! Blaahval!!! *(Odchádza.)*

I. ČASŤ

ZJAVENIA APOKALYPSY V SLOVÁCH

1. Začiatok play games

(Eszter leží oblečený na pohovke, ktorá je obložená vankúšmi. Hľadá do neznáma. Vojde pani Harrerová.)

HARREROVÁ

Môžem obťažovať pána ráditeľa v práci? *(Eszter nebadane kývne rukou, Harrerová začne utierať malé ozdobné sošky od prachu. Hrubá vrstva prachu sa začne dvíhať tak, že takmer zahalí pani Harrerovú.)* Šak som už umela podlahu v kuchyni, v jedálni, v spálni aj v zadnej izbe. A zakúrela sem v peci. Budú tu mať teplúčko, uvidia, pán ráditeľ. Venku je zima a mráz, aký sem ešte jakživ nezažila. Veru, nykedy ani jakživ! Strašlivé, čo se to deje, hrúza! O chvíľu už pôjdem domov, zuby mi drkocú ako svini, len keď si na to pomyslím. Šak mosím prejsť dve ulice. *(Strčí si do vrecka sukne porcelánovú sošku zo sekretára a pozrie sa na Esztera, či si to všimol.)* Tysíckrát dlhšie, jak šnúry na gatách mého starého. Dvatisíckrát! Možná aj vácej...

ESZTER

Prišiel už môj priateľ Valuska, pani Harrerová?

HARREROVÁ

Už sem kukala cez okno, pán ráditeľ, ale nič, prázdna ulica, holé gaštany vyvrátené zo zeme a po ulici sa prehánajú smečky mačiek, potkanú a myši, žerú odpadky primrznuté k zemi, ladový vetrisko víri odhodzené noviny, papírové vreckovky, igelitky a všecku tú hnusobu, čo tam ľudá nechali. Skaza je to, pán ráditeľ, skaza, úplná skaza.

ESZTER

A Valuska?

HARREROVÁ

Prídze, tak jako každý den prídze, nebojá sa, vždycky prídze. *(Vojde Valuska.)* Aha, už aj prišol... *(Ešte ukradne malú sošku a odchádza.)* Tak já už teda idzem, dovidzenááá... *(Odíde.)*

2. Nadávanie neprítomnému publiku

(Valuska s kufrom v ruke, zastane v pološere, rozpačito sa pousmeje. Eszter mu kývne, aby sa posadil na zvyčajné miesto.)

ESZTER

A snehu viac nebude. Nebude. Exotermia sa zastavila, už nespadne ani len jediná vločka a vy to dobre viete, milý priateľu. *(Postaví sa.)* Ale to je ešte to najmenej... Tento vražedný mráz a alarmujúci nedostatok zrážok proste iba ohlasujú neodvratný fakt, že príroda sama zakončila normálne fungovanie, že niekdajšiemu bratskému zväzku Neba a Zeme je raz a navždy koniec, že odteraz sa začalo naše osamotené krúženie vo vesmíre medzi smeťami našich rozpadnutých zákonov a na konci budeme len stáť a roztrasení tupo a nechápavo hľadiet', ako sa od nás vzdaluje svetlo.

HARREROVÁ

Pán ráditeľ, vodárenská veža sa zaseky celá rozkývala a klesá k zemi a hrdzavé koléska na kostelnej veži, gdze už roky hodziny nejdú, zrazu začali škrípat, čas sa pohel a zaseky zastal... a na hlavnom námestí sa zhromažďujú pekelníci! *(Eszter na ňu chladne hľadí.)* Áno, pán ráditeľ, už idzem, nech mi prepáča. *(Odíde.)*

(Vbehne.)

ESZTER

Viete, milý priateľ, s predvídateľnosťou následností, s preludom, že udalosti možno vidieť dopredu, s racionalitou – je navždy koniec. Zlyhali sme. V činoch, v rozmyšľaní aj v predstavivosti. Predali sme pánaboha za babku, zabudli sme aj na vznešenú poveru, že našu dôstojnosť zakaždým určuje vzdialenosť od odvekého desatora... Stroskotali sme v univerze, kde máme podľa všetkého čoraz menej čo hľadať. Ľudia, ak sa dá veriť Harrerovej klebetám, hovoria o lavíne a o súdnom dni, ale nevedia, že nebude súdny deň, ani zem sa nepohne... Je to totiž celkom zbytočné, všetko sa aj tak zničí samo, zničí sa, aby sa potom všetko začalo odznova, a tak neustále ďalej. Je to ako s naším zotrvačným krúžením vo vesmíre, keď sa začalo, nedá sa zastaviť.

HARREROVÁ

János, tu máte obedár, umela sem ho. Nezapudnite donést obed pánu ráditeľovi. Uš, uš utekám, uš tu nésem, ešte sem, ale uš nésem, ešte ma vidzíte, ale šup a uš ma nevidzíte... *(Odíde. Kričí.)* Vidzíte... že ma nevidzíte??!!

(Vbehne s obedárom.)

ESZTER Nech mi boh odpustí, nudím sa, ako hocikto iný, komu sa podarilo oslobodiť od mylnej predstavy, že by za narodením či zánikom v tomto mučivom kolobehu bol nejaký plán, gigantický, úžasný plán, účel, namiesto chladnej samovolnosti. Kedysi... bola možno nejaká predstava, lenže teraz radšej o nej pomlčme.

HARREROVÁ Nejsom tu, nejsom tu, nevidzá ma... nevidzá... *(Vezme veľký zväzok peria na ozdobnej rúčke, ktorým utierala prach.)* Zabola som to tuto... tototututo... *(Podvedome tým zatrasie a z peria sa rozvíri prach, Valuska sa rozkašle, ona ukradne ďalšiu miniatúru a odchádza.)* Zátra zaseky prídzem upratať... *(Odíde.)*

(Vojde po špičkách.)

ESZTER Lepšie bude mlčať a nehrabať sa viac v nepochybne majestátnych zámeroch nášho niekdajšieho patróna, nepátrať, čo malo byť naším poslaním. Už sme hádali dosť a na nič sme neprišli. Sme iba hulákajúci vydedenci v zadnom kúte neprehľadného priestoru. Treba si priznať, že naše stvorenie sa nevydarilo príliš šťastne.

VALUSKA Prepáčte, ale ja... ja... pán riaditeľ... ja... *(Podáva mu lístok.)*

ESZTER Vidím, že iba s námahou skrývate vzrušenie zo svojich zážitkov. S potešením si vypočujem váš príbeh, ktorý mi už osem rokov s pôvabom rozprávate každé poludnie. Začnite, János!

3. Zatmenie slnka vo výčape Péfeffer

SERGEJ *(Vchádza spolu so závozníkom a maliarom z iného času. Všetci sú opití v rôznych štádiách nemohúcnosti.)*

János, ukáž, ako to je s tú zemú a s tým mesiacem. Hagelmayer už sce zavret kerčmu...

VALUSKA A ja som svojich milých priateľov vo výčape Péfeffer zaviedol bližšie k dychberúcej rozľahlosti kozmu. Tak ako mnohokrát predtým, pán riaditeľ!

(Eszterovi.)

SERGEJ Ty, János, hentam hore je len sivá temnota či čo, ništ a trvá to už... trvá... furt... ništ, ništ... ani daždysko ani snech... ništ... iba mrááááz... *(Imituje mráz – trasie sa.)*

VALUSKA Ale, milí priatelia, nad tou sivou, tmnou oblohou je nekonečný oceán Neba, miliardy hviezd a planét, Mliečna dráha, náš domov, taký istý domov, ako je náš výčap Péfeffer!

MALIAR-NATIERAČ Čujte! Bláznivý János bude zaseky vykládat! (*Začne sa mu štikútať.*)

VALUSKA Teraz spolu prežijeme svätý okamih, mimoriadnu udalosť v pohybe nebeských telies. (*Postaví sa na špičky k uchu úplne tvrdého Závozníka.*) Vy budete Slnko...

ZÁVOZNÍK Čóóó...? (*Prebudí sa z apatie, chytí Valusku pod krk a zaženie sa naňho päsťou.*)

VALUSKA Slnko! Ste Slnko!!!

ZÁVOZNÍK Šak keď Slnko, tak Slnko... (*Poriadne si zívne, stojí, ale je taký opitý, že s námahou drží rovnováhu.*)

(*Pustí ho.*)

VALUSKA Vy ste Mesiac. (*Povie Maliarovi-natieračovi.*)

MALIAR-NATIERAČ Pre mňa, za mňa, nech som hodzčo...

SERGEJ A ja zaseky budem Zem, šak...?

VALUSKA Pozrite, toto je štrbina, cez ktorú aj my, prostí ľudia, môžeme pochopiť čosi z nesmrteľnosti. Môžeme spolu vstúpiť do nekonečného priestoru, kde vládne stálosť, mier a prázdno, ktoré nesie priestor. A v tej ohlušujúcej tíšine je zdrojom všetkého života a tepla svetlo. (*Závozník – Slnko už nedokáže stáť a zrúti sa na zem. Valuska a Sergej ho s námahou postaví.*) A teraz znázorníme krútenie nebeských telies. (*Sergej – Zem čiperne krúži okolo Slnka, Valuska drgne do Maliara-natierača, ten skoro spadne, ale potom akoby sa zobudil, začne krúžiť okolo Zeme aj Slnka v čardášovom rytme a vykrikuje.*)

(*Prikývne a rozostaví Zem a Mesiac okolo Slnka.*)

MALIAR-NATIERAČ Maeščera... strčž... vrikrutm... krch!

VALUSKA Ale zrazu sa stávame svedkami mimoriadnej udalosti. Slnko... zaľieva privrátenú stranu... Zeme. (*Zastaví Zem, obráti Sergeja k Slnku a rýchlo schmatne čardáš tancujúci Mesiac.*) Vtom vidíme, že kotúč Mesiaca... vytvára na blčiacej guli Slnka... vydutinu... tmavú vydutinu... Táto vydutina narastá... Vidíte? (*Postrčí Maliara-natierača.*) Vidíte? Tým, že ho Mesiac čoraz viac prekrýva... vidíme na nebi... už len úzky... oslepujúci kosák. A v nasledujúcom okamihu, povedzme, že je

jedna hodina popoludní... sa zrazu stávame svedkami dramatického obratu... Nečakane... za pár minút... okolo nás vychladne vzduch... cítite to? Obloha sa zatiahne... a potom... sa načisto zotmie! Strážne psy zavýjú! Črieda jeleňov sa pustí do vydeseného behu! A v tomto strašidelnom a nepochopiteľnom súmraku... nastane ticho. A... aj nám sa na celé minúty zasekne reč v hrdle... Pohli sa hory? Padne na nás... nebo? Prepadne sa pod nami zem? Nevieme. Nastalo úplné zatmenie slnka. *(Chlapi začnú nadšene, opito vrieskať, smejú sa, skáču, potácajú sa preč. Valuska zostane sám a kričí za nimi.)* Ale počkajte! Mesiac pomaly vypláva na opačnej strane žeravej gule Slnka... na zem sa vráti svetlo! Aj teplo! Cítite ho? Človek sa predsa len vymaní spod ťarchy strachu vyvolaného desivou, ľadovou, tresajúcou tmou! Cítite to teplo? To dojatie a oslobodenie?

4. Úteky hocikam

- ESZTER Nečudo, že sa ľudstvo na tejto ustavične krúžiacej Zemi tacká už po tisícročia. Nevie nájsť samo seba, keď sa musí celý čas starať o to, aby sa udržalo na nohách... *(Zasmeje sa.)*
- VALUSKA Ale... ale... ale ja...
- ESZTER Ten váš kozmos, milý priateľu, nemá nič spoločné s tým skutočným. Je to len obraz, ktorý ste – kedysi – v detstve – zazreli, a potom sa stal nádhernou krajinou, ktorú nechcete stratiť, stal sa čistou vierou, že azda jestvoval božský mechanizmus, ktorého tajným motorom je krása a nevinné snenie.
- VALUSKA Ale... ale... ale ja...
- ESZTER Áno... ale vy, mladý priateľu, nie ste pre mňa iba kuriér s obedárom v týchto ničivých pomeroch ďalekosiahlej degenerácie.
- VALUSKA Ale ja... *(Stíska v ruke lístok vytrhnutý z notesa.)*
- ESZTER To je pre mňa?
(Zdesene pozrie na lístok.)
- VALUSKA Áno, áno, áno...
- ESZTER Naši slávni vedci nahliadajú na našu históriu, akoby to bola víťazná cesta, nadprirodzený triumf „ducha a vôle“! Nechápem, prečo ich

tak veľmi teší, že sme zliezli zo stromov. Myslia si, že je to také úžasné? Ja na tom nevidím nič zábavné. Napríklad taká cesta na Mesiac, ktorá na mňa kedysi urobila hlboký dojem. Ale po návrate armstrongovcov a ostatných som musel uznať, že moje očakávania sú márne, pretože každý z tých – inak veľkolepých – pokusov mal chybičku krásy. Títo pionieri kozmického úteku, pre mňa celkom nepochopiteľne, síce pristáli na Mesiaci, zbadali, že to už nie je Zem, a predsa tam nezostali. Viete, ja by som vlastne... už utiekol hocikam. A pritom som celé roky neopustil tento byt.

(Prudko sa odvráti, lebo nechce prijať od Valusku papier.)

5. Nadávanie prítomnému publiku

ESZTER

Chcem zabudnúť na všetko, čo som musel vydržať – ako takzvaný riaditeľ hudobnej školy – počas rokov strávených tam vonku. Na smrad duševnej tuposti, ubíjajúcu moc malichernosti, samolúbosti, nízkej vypočítavosti. Chcem zabudnúť na mne zverených školáčikov, ktorým v očiach plápolala túžba vrhnúť sa so sekerou na nenávidený klavír. Chcem zabudnúť na otrasný spevácky zbor mojej ženy... *(Spieva zbor.)* Preč! Preč!! Stačilo!!! Chcem raz a navždy vymazať z pamäti Lehela, neprekonateľne obmedzeného riaditeľa gymnázia, mäsiara Nadabána, ktorý si namýšľa, že je skvelý básnik aj doktora Provaznyika, ktorý svojím liečením dohnal všetkých pacientov na hranicu života a smrti, na osprosteného a vždy opitého policajného kapitána, na starostu, ktorý naháňa pubertálne dievčatká, na pani Pflaumovú, ktorá svojimi vyberanými spôsobmi dohnala do hrobu už dvoch manželov...

VALUSKA

Áno, mamička je trochu zvláštna, nechce ma pustiť do svojho bytu. Aj dnes so mnou hovorila len domovým telefónom, vraj nemá čas, musí polievať kvety v byte. Má tam tridsaťtri kvetináčov. Ale ja viem, prečo ma tam nechce pustiť, v špajze má veľa zaváranín. Bojí sa, že by som ich zjedol. Ale ja by som iba trochu ochutnal, iba trošičku, sú veľmi chutné. Aj keď si už dobre nepamätám, aké vlastne sú...

ESZTER

O čom to hovoríte?

VALUSKA

O mamičke.

ESZTER Áno, celkom som zabudol, že pani Pflaumová je vašou matkou.

VALUSKA To nevadí...

ESZTER Nepúšťa vás do svojho teplého, priestranného bytu a vy žijete u Harrerovcov v podnájme. Pani Harrerová sa sťažovala, že jedlo vyhadzujete, až keď celkom splesnivé. A pán Harrer vraj chce z vašej izby spraviť nový sklad na podošvy. Asi sa u nich dlho neohrejete.

VALUSKA To nevadí, aj tak stále chodím po meste, od stanice na hlavné námestie, potom ďalej k hotelu Chmeľ a ešte ďalej a znova naspäť. A nenosím iba noviny, pán riaditeľ, ale aj listy. Viete, koľko ľudí si píše listy? Neverili by ste, ako ich je veľa! Som šťastný, keď niekomu hodím do schránky list. Viem, že sa poteší a bude ho čítať znova a znova... a znova. Nie je to krásne? Aj pre vás mám... toto...*(Natáhuje k nemu ruku s papierom.)*

6. erckmeisterove harmónie

(Za klavírom sedí slepý ladič klavíra v čiernych okuliaroch, ktorý prišiel z iného času, bielu paličku si oprel o klavír, na ktorom takmer leží, s ladičkou v ruke. Čosi si mrmle.)

ESZTER Čo tu robíte, Frachberger?

FRACHBERGER Počujete... Alebo nie? *(Zasmeje sa.)*

ESZTER Zabudli na vás? O chvíľu zamknú budovu školy. Podte...

FRACHBERGER Áno, presne... áčko... éčko... výborne... a ešte trošku, táák...

ESZTER Nepočujete, Frachberger?

FRACHBERGER Žartujete? Nikto nemá taký skvelý sluch ako ja. Iba nevidím, ale to mi neprekáža. Čo už by som mal také zvláštne vidieť? *(Smeje sa.)* Tmu? Tú vidím výborne! *(Ďalej ladí klavír.)* Hlavne, že počujem... áno, to je ono... počujete...?

ESZTER Chcete tu byť celú noc?

FRACHBERGER Aha... výborne... Prosím? Mne je jedno, či je noc alebo deň... Stále počujem to... čo počujem... *(Vykríkne.)* A táto pekná čistá kvinta sa sem ako dostala? Je mi to naozaj ľúto, ale musím aj z teba odštipnúť pár kmitov... *(Preladuje.)*

ESZTER Čo to robíte?

FRACHBERGER Musím tie čisté tóny trochu zašpiniť, aby sa dali počúvať.

ESZTER To predsa nemôžete! Hudba je neprekonateľný zázrak súladu a harmónie. Iba ním sa človek dokáže brániť voči špine tohto sveta.

FRACHBERGER To si naozaj myslíte? Ale veď európske nástroje už posledných dvesto, tristo rokov znejú v takzvanom temperovanom ladení. (*Zasmeje sa.*) Čo si to nepamätáte z vysokoškolských štúdií, pán riaditeľ? (*Zaznie tón.*) Aj tento musíme priškripnúť...

ESZTER Vypadnite!!! (*Vyhadzuje Frachbergera, bielu paličku hodí za ním.*) Už nech ste vonku! Nechcem vás vidieť!!!

FRACHBERGER Ani ja... ani ja... Stačí, že vás počujem!!! (*Odíde.*)

(*Smeje sa.*)

ESZTER Áno, niečo som si pamätal, aj keď toho nebolo veľa. Vytiahol som zaprášené knihy z knižnice a začal som študovať problematiku ladenia hudobných nástrojov. Pokúšal som sa pochopiť Pytagorovho číselného démona. Na základe delenia dĺžky strún vypracoval úchvatný systém intervalov. Ale obdivoval som aj geniálny objav Aristoxena, ktorý sa s inštinktívnym dôvtipom spoľahol na vlastné uši. Počul univerzum čistých zvukov a svoj nástroj si naladil vzhľadom na vyššie harmonické tóny na základe slávneho olympského tetrachordu. Lenže potom nasledovala smutná história tonality. Rozumiete?

VALUSKA Nie, vôbec ničomu nerozumiem. Ničomu... (*Usmieva sa.*)

ESZTER Drahý priateľu, ťažkosti s moduláciou úplne vylúčili použitie tónin s vyšším predznamenaním.

VALUSKA Áno, s vyšším... tým...

ESZTER A viete, kadiaľ viedla cesta?

VALUSKA Nie, neviem...

ESZTER Predsa od Salinasa zo Salamancy a Číňana Cai Yu cez Stevina, Praetoria a Mersenna po halberstadtského organového majstra Andreasa Werckmeistera, ktorý problém vyriešil v roku 1691 vo „Von musikalischen Temperatur“. Zostal iba problém ladenia nástroja. Werckmeister vyriešil problém jedným smelým ťahom. Zachoval len presné intervaly oktáv. Hudobníci boli nadšení. Ale túžbu po absolútne čistých intervaloch – nadobro pochoval.

VALUSKA Pán riaditeľ, nechápem, čím som si zaslúžil, že mi toto všetko hovoríte. A ešte ma nazývate priateľom... Vaše slová by mal počúvať niekto, kto je schopný presne pochopiť a zaznamenať vaše myšlienky.

ESZTER A kto by to podľa vás mal byť?

VALUSKA Ja... ja neviem...

ESZTER Nikto taký v tomto meste nie je. Tak ma počúvajte, milý János... Viete, ja som si uvedomil, že ten nádherný súlad, tá krása hudby je od základu falošná. Kto by sa už chcel vzdať diela takého Beethovena, takého Mozarta či Brahmsa len preto, že pri prednese ich geniálnych skladieb sa znenie trošilinku odchyľuje od absolútnej čistoty? „Čo nás po maličkostiach?!“ kričali obdivovatelia Werckmeistera... Čisté ladenie je v skutočnosti len prelud.

VALUSKA To je strašné...

ESZTER Áno, drahý priateľu, strašné... Pochopil som, že harmonický poriadok, na ktorý poukazuje každé klasické dielo, vôbec neexistuje.

VALUSKA Bože!!! Vždy keď idem k vám, pán riaditeľ, túžim vás zachrániť z toho močiara zatrpknutosti a rozčarovania, ktorý vás drží v zajatí.

ESZTER To ste pekne povedali o tom zajatí. Áno, to je presné, Pytagoras a Aristoxenos vedeli, že božská harmónia patrí iba bohom. Uspokojili sa s tým, že melódiami svojich čisto naladených nástrojov môžu do tejto nedotknuteľnej šíravy aspoň nahliadnuť. *(Eszter neočakávane vytiahne spod kresla sekeru, podíde ku klavíru a chce ho rozsekať.)*

VALUSKA Preboha, čo to robíte, pán riaditeľ???

(Vyskočí, zadrží mu ruku so sekerou a snaží sa mu ju vytrhnúť.)

ESZTER Chcel som svoj klavír rozsekať, zničiť, zmrzačiť, zavraždiť...!

VALUSKA Taký nádherný Steinway?

ESZTER Ale potom som sa rozhodol, že trest za svoj omyl si udelím ja sám. Vy-bavený ladičkou som denne strávil niekoľko hodín za týmto rozheganým nástrojom a spätne som ho preladoval k čistým tónom. Bola to dôkladná, starostlivá korekcia werckmeisterovského diela. *(Sadne si za klavír.)* Počúvajte. *(Hrá.)* Nedá sa to počúvať, však? Prelúdium Cis dur znie ako neznesiteľné škrípanie. Klavír preladený v Aristoxenovom duchu... Nedokážeme tie čisté tóny počúvať... Ale ja si pomaly zvykám na to utrpenie. Toto je klavír nebešťanov... počúvajte...

7. „Nežné“ vydieranie

- VALUSKA Toto je od vašej manželky.
(Podáva papier Eszterovi.)
- ESZTER Nechcem od nej nič. Moje manželstvo bolo vhodné len do nejakej pekelnej frašky. Vďaka bohu žijeme už celé roky odlúčení. Bola to iba moja mladícka nepozornosť.
- ESZTEROVÁ Kde ste boli, čakám vás tu už od rána. Je streda.
(Vojde z iného času.)
- VALUSKA Gigantické telo!!! Nekonečná záhada je v pánovi sveta, keď samého seba zabáva takými nezvyčajnými tvormi!
- ESZTEROVÁ Videli ste veľrybu? V cirkuse na Kossuthovom námestí?
- VALUSKA Áno, je taká... taká...
- ESZTEROVÁ To ja som zariadila na mestskej rade, aby mohol cirkus navštíviť naše mesto. Nech sa ľudia rozptýlia.
- VALUSKA Zbehli sa z celého okolia, hľadajú na ňu a na niečo čakajú, na niečo... neviem na čo...
- ESZTEROVÁ A ja čakám... na vás, János. Odneste manželovi kufor... ako každú stredu a povedzte mu pravdu... Bude to preňho prekvapenie. Dvojaké prekvapenie. *(Drsne sa zasmieje.)*
- ESZTER Nikdy som ju nedokázal volať krstným menom: Tünde, čiže víla! Nedalo sa...
- (Valuskovi.)*
- VALUSKA Pán riaditeľ, každý týždeň, odkedy od vás odišla, vám perie a žehlí vašu špinavú bielizeň. Zakázala mi, aby som vám to povedal!!! Až do dnešného dňa. Roky som vás klamal, že prinášam kufor z čistiarne... Je od nej. Odpustite mi to...
- ESZTER Iba na to je dobrá! Na pranie špinavej bielizne...

ESZTEROVÁ Chcem vám povedať niečo veľmi dôležité: Nastanú nové časy, skončí sa ťaživý ortieľ vyrieknutý nad svetom. Skončí! Raz a navždy sa to skončí!!! Rozhodla som sa!!! Založím – Hnutie za čistotu. (*Vojde zbor. Spieva.*)

(*Valuskovi.*)

ESZTER Jej ničivý výzor dokonale ladí s kvalitou speváckeho zboru, ktorý roky vedie! Vzal som si nefalšovanú vojačku, ktorá pozná jediný rytmus, a to rytmus pochodu, a jedinú melódiu, signál poplachu. Z toho praskajúceho zvuku vojenskej trúbky mi vždy prechádzal mráz po chrbte.

(*Valuskovi.*)

ESZTEROVÁ Hovorila som už o hnutí... s pani Pflaumovou.

VALUSKA S mamičkou?

ESZTEROVÁ Podľa nej treba celú vec, tak ako je, vložiť do vašich rúk, János, a úspech je zaručený.

VALUSKA Mamička si pri takej zložitej veci spomenula na mňa? Je to pravda?

ESZTEROVÁ Ale ja pochybujem, že to zvládnete.

VALUSKA Ja pre to urobím všetko, všetko, čo bude v mojich silách.

ESZTEROVÁ Tak dobre, János... Ešte dnes! Počujete?! Ešte dnes sa presťahujem z toho nepostačujúceho podnájmu, v ktorom roky žijem, späť domov!

ESZTER Nikdy, ani na minútu som si nerobil ilúzie, že ma už nebude obťažovať. Jedného dňa sa ozve, vravel som si. Nemôže nechať narušenie svojich manželských práv bez odplaty. A ten deň práve nastal.

(*Zdesene vykrikuje.*)

VALUSKA Ale čo povie pán riaditeľ?!

ESZTEROVÁ To je vaša úloha, János.

VALUSKA Moja...? Ale... ale... (*Eszterová píše na papier.*)

ESZTER

Vydržal som s ňou pod jednou strechou takmer tridsať rokov. Iba jediné slovíčko o rozvode by na mňa strhlo jej nemilosrdnú pomstu... Môj život vtedy dorazil na dno, odkiaľ už nebolo kam ísť ďalej. Sedel som pred oknom riaditeľskej kancelárie hudobnej školy a hľadel von na mdlý súmrak. Po chladných a tmavých uliciach sa ľudia vracali domov s igelitkami v rukách. Zrazu som pocítil celkom neznámy záchvat, dusil som sa. Prišiel som domov, zavrel za sebou dvere a vyzval som pani Eszterovú, aby okamžite opustila môj dom. V úrade som oznámil, že pre zlý zdravotný stav sa s okamžitou platnosťou zriekam všetkých funkcií a poverení... Moja manželka, na moje veľké prekvapenie, bola na druhý deň preč... Formálne vyrozumienie o penzionovaní dorazilo o pár týždňov so želaním „úspešnej práce na poli hudobného bádania“. Už ma nerušilo nič. A mohol som robiť to, čo som mal robiť odjakživa: totiž, sedieť v kresle a rozmýšľať.

ESZTEROVÁ

Toto je zoznam osôb, s ktorými musí budúci predseda hnutia už dnes poobede začať pracovať. Iba jeho hlas má ešte v meste váhu. Ak ku mne, Valuska, neprídete do štvrtej poobede s jednoznačne pozitívnou odpoveďou od manžela, potom v súlade so svojím pôvodným plánom budem musieť dnešnú večeru absolvovať už na triede baróna Bélu Wenckheima, v dome môjho manžela. Ale ak splní, čo od neho žiadam, možno sa k nemu nenastahujem. Zostane čestným predsedom hnutia a nech si robí, čo chce. Ja ako podpredsedníčka hnutia sa naplno vrhnem do práce, aby som očistila mesto. *(Odíde.)*

(Dopísala, podáva Valuskovi papier.)

ESZTER

Čo je to? Jej šaty? Naozaj sa chce znovu nastahovať sem, do môjho bytu?

(Rozčúlene zdvihne kufor, otvorí ho a vysype obsah na zem.)

VALUSKA

Nie, iba jemne naznačuje, že to môže urobiť... ak sa tak rozhodne. Zatiaľ vás iba prosí, aby ste sa postavili na čelo Hnutia za čistotu, vybrala vás za predsedu. Vaša pani manželka, pani Eszterová, chce, pán Eszter, aby si obyvatelia mesta konečne poupratovali špinu okolo svojich domov. Vaša manželka hovorila o vernosti a bezpríkladnej starostlivosti a... možnosti spoločnej večere s vami... dnes podvečer...

ESZTER

Odnesť tie šaty a kufor čo najďalej, do zadnej izby, nech ich nevidím. A počkajte na mňa. Musím si nájsť kabát. Vzdorovať? Roztrhať ten papier? Alebo ju mám podvečer, keď sa bude približovať k domu, napadnúť sekerou?

VALUSKA

Pán Eszter...

ESZTER

Počkajte tu na mňa, musím si vziať kabát.

II. ČASŤ

KAŽDÁ VEC BUDE RUINA

1. Kráčanie po priestore nikoho

(Eszter kráča pomaly, s námahou, Valuska popri ňom veselo poskakuje s obedárom. Ulice plné zamrznutého smetia.)

VALUSKA

...a ten cirkusant, ten pomocník – biletár, ten je vraj bývalý zápasník, poriadny chlap.

(Eszter zastane, vyzerá, že má závrat.)

VALUSKA

Všetko v poriadku, pán Eszter? (Podoprie ho.)

(Pomaly predýchava, obzerá sa okolo seba.)

ESZTER

Vidím, že slová pani Harrerovej neboli celkom výstižné. Toto mesto nevyzerá, že čaká na koniec sveta, ale že ho už prekonalo. Kde sú všetky tie tváre tupo vykúkajúce z okien? Kam sa podeli bezcieľne sa motajúci chodci?

VALUSKA

Všetci sú na Námestí Lajosa Kossutha. Chcú vidieť veľrybu. Aj my tam pôjdeme. Pán Eszter, tomu neuveríte, už len ten vagón je taký obrovský, že si ani neviete predstaviť, čo za monštrum sa skrýva vnútri.

ESZTER

Koľko je hodín?

VALUSKA

Štvrt na štyri. Prišli ľudia hádam z celej župy. Hovoria, že ju už videli, ale aj tak nasledujú veľrybu do každého mesta, kam príde.

(Rozhliada sa okolo seba.)

ESZTER Viem, že mesto považuje verejné priestory za územia nikoho, tak sa už dávno údržbou ulíc nikto nezaobera, ale toto nie je možné ani pozahadzovať, ani sem nanosiť. Tu nemôže ísť len o ľudskú ľahostajnosť a nedbanlivosť.

VALUSKA Vidíte ten plagát? Sú po celom meste. BLA-AH-VAL! Tak sa volá. Tá veľryba.

ESZTER Je tu všetko, čím môže človek nechať za sebou pamätnú stopu. L'adové múzeum bezcieľne ho ľudského bytia. Žeby bol toto posledný súd? Žiadne fanfáry, žiadni jazdci apokalypsy, len nás pekne pomaly pohltia smeti? *(Ozve sa mňaukanie, tlupa mačiek sa preženie ako tieň.)* Prenasledujú nás. Už od Hotela Chmeľ.

VALUSKA Kto?

ESZTER Stlstnuté, zdivené zvieratá. Pod vplyvom priaznivých podmienok sa vracajú k svojim prapôvodným dravým sklonom.

VALUSKA Sú to iba mačky. *(Mačky sa približujú, je ich stále viac.)* Hej! To ste zaňuchali nesprávny obed! Kšá!

ESZTER Neboja sa. Ničoho. Ako noví panovníci súmraku.

VALUSKA Ved' sú to iba mačky! Ak chcete vidieť niečo naozaj neobyčajné, vznešené a kráľovské, podte sa so mnou pozrieť na veľrybu.

ESZTER Namiesto niekdajšieho mesta vidím len priestor duchov.

2. Posledná rozlúčka pred kasínom

(Prišli pred kasíno, spozorujú troch postávajúcich a diskutujúcich pánov – Mádai, Nadabána a Volenta.)

ESZTER A traja z tých najsmelších vyšli z kasína. To sú tí, ktorých hľadáme – elita nášho mesta...

NADABÁN Podľa mňa sa treba upriamiť na nevyhnutnosť súdržnosti.

MÁDAI Áno, súdržnosti...

VOLENT A bdelosti!

MÁDAI Áno, a bdelosti...

VOLENT Zostať za každú cenu bdelí, to je podľa mňa našou úlohou!

NADABÁN Načo je nám bdelosť bez súdržnosti?

MÁDAI Áno, načo je nám... A bez triezvosti!!!

NADABÁN Správne, páni! Súdržnosť, bdelosť a triezvosť!!!

MÁDAI ... a triezvosť!

VOLENT Ja navrhujem: Najskôr bdelosť, potom súdržnosť a nakoniec triezvosť!!!

MÁDAI ... a nakoniec triezvosť!!!

NADABÁN Nesúhlasím! Najskôr súdržnosť, potom bdelosť, rozumiete? Súdržnosť a potom bdelosť a nakoniec triezvosť.

MÁDAI ... a nakoniec triezvosť!!

VOLENT Nie! A ešte raz nie!!! Najskôr musí byť bdelosť a potom... a potom... *(Zmeravie, zbadá Esztera.)*

MÁDAI ... a potom... a potom... čo potom...?

NADABÁN Potom už nič. Podľa pána Volenta stačí bdelosť... ale kde zostala súdržnosť? Kde? Kde?! KDE?!!!

ESZTER Dobrý deň, páni!

VOLENT Pán riaditeľ! Nevideli sme vás...

NADABÁN Nepreháňam, ak poviem, celú večnosť!

MÁDAI Áno, večnosť!

VOLENT Čomu vďačíme za to, že ste opustili svoj svätostánok hudobného bádania?

NADABÁN Veď je to nad slnko jasnejšie! Pán riaditeľ, o ktorom som kedysi vo svojej oslavnej básni napísal, že je alfou a omegou našej sivej reality, sám György Eszter, ktorý svojím vynikajúcim talentom pozlacoval naše všedné dni, vycítil, tak ako my... že sa blíži koniec.

ESZTER Aký koniec?

VOLENT Nechce sa mi veriť, že práve vy o ničom neviete. Vy, čo viete všetko, všetko neviete? Lebo viete, že nič neviete, a preto viete aj to, čo neviete...?

NADABÁN Ach, chápem, roztržitá povaha je typická pre vysokopostaveného ducha. Páni, podľa všetkého sme my traja vyvolení, aby sme objasnili okolnosti zlovestných zmien v osude mesta.

VOLENT Zásobovanie obchodov je načisto nevypočítateľné, školy a úrady už viac-menej nefungujú a problém s vykurovaním bytov narástol pre nedostatok energie do obávaných rozmerov.

NADABÁN Lekárne hlásia nedostatok liekov, už dva týždne kolabuje autobusová a automobilová doprava pre nedostatok benzínu.

VOLENT A dnes ráno ohluchli aj telefóny.

MÁDAI Kto ohluchol?!

VOLENT Telefóny! Vy ste hluchý už dávno.

VOLENT A k tomu všetkému...

NADABÁN A navyše...

MÁDAI Áno, presne, a navyše... čo navyše...?

VOLENT A k tomu všetkému, navyše alebo na dôvažok, si ešte prikvitne tento cirkus, aby sme v ohľade rozvoja a nastolenia poriadku definitívne stratili aj naše posledné nádeje, akýsi cirkus s obrovskou veľrybou, ktorý sme dobromyselne vpustili do mesta, na príhovor vašej pani manželky, pán riaditeľ, a proti ktorému sa už nič nedá podniknúť.

NADABÁN Kedže včera v noci táto nanajvýš zvláštna...

VOLENT ... a mimoriadne zlovestná banda dorazila na Kossuthovo námestie. Nepochybne ide o zločineckú organizáciu. Je ich minimálne päťsto!

NADABÁN Cirkusová spoločnosť je v podstate len dvojčlenná. Zvyšok je „obecnstvo“, ktoré nasleduje veľrybu z dediny do dediny a z mesta do mesta.

VOLENT Tá atrakcia je to najstrašidelnejšie, čo sme kedy videli.

NADABÁN Je to iba zámienka tej čvargy, aby sa pod rúškom noci vrhla na našich mierumilovných obyvateľov. Veľryba nehrá žiadnu úlohu.

MÁDAI Nesúhlasím!! Veľryba môže za všetko!

VOLENT Môže, nemôže, to je jedno! Ľudia sa boja.

NADABÁN Už sa na to nemôžeme iba nečinne prizerať!

NADABÁN Sú tu deti!

MÁDAI A matky!

VOLENT A napospas nebezpečenstvu je vydané to najdrahšie, čo máme. Teplo domáceho kozuba!

MÁDAI Kozuba...!

ESZTER Páni, odhodlaná duša sa nikdy nevzdáva nádeje. Založíme hnutie.

VOLENT Aké hnutie...?

ESZTER Hnutie za čistotu! Ako chceme chrániť deti, keď sa hrajú po kolená v odpadkoch? Ako chceme chrániť matky, keď ich ohrozujú tlupy besných mačiek? Nás nemusia desiť prišielci, híkajúci nad veľrybou, nás by malo desiť naše večné híkanie a nekonečné stony!!! Je načase konať. Valuska, rozdajte pánom zásady Hnutia za čistotu. (Valuska rozdáva papiere, páni čítajú.) Všetci občania budú zapojení do súťaže o najkrajšie uprataný chodník pred domom, môstik, predzáhradku, dvor aj zadný dvor. Ja ako hlavný odpadkový kontrolór aj ako všeobecný smetný dozorca tejto kampane nepochybujem o úspechu organizačnej práce vás troch. Na druhej strane nájdete zoznam organizačných úloh.

(Všetci otočia papier, Eszter pomaly odchádza, páni húževnato a nadšene diskutujú.)

VOLENT Áno! Konať! Výborná myšlienka!

NADABÁN Hľa... súdržnosť!

VOLENT Hľa, bdelosť...!

MÁDAI Hľa, triezvosť!

(Eszter s Valuskom sa vzdialia od pánov.)

VALUSKA Ideme na námestie?

ESZTER Ja idem domov.

VALUSKA Ale slúbili ste, že sa pôjdeme pozrieť na veľrybu. Dúfam, že im neveríte, pán Eszter, nie sú to žiadni výtržníci, je to cirkus, zábava, milí ľudia. Ja som sa s nimi rozprával. Všetci sú milí. Neverili ste tým trom, však?

ESZTER Som unavený.

VALUSKA Odprevadím vás.

ESZTER Koľko je hodín?

VALUSKA Ó, nie! O pár minút sú štyri! Nemôžem meškať. Musím ísť... odovzdať správu, veď viete. Do uličky Domobrancov, k pani Eszterovej!

ESZTER Chodte, Valuska, chodte, odkážte, že som svoju úlohu splnil a žiadnu ďalšiu neočakávam.

VALUSKA Nemôžem vás nechať samého! V tomto mraze!

ESZTER Nebojte sa o mňa. Tých pár metrov domov ešte zájdem, aj bez vašej pomoci. Ale keď skončíte v uličke Domobrancov, prídte ku mne... Budem na vás čakať.

VALUSKA Dobre, pán Eszter, prídem. *(Odchádza.)*

ESZTER Valuska!

VALUSKA Pán Eszter?

ESZTER Obedár!

VALUSKA Prepáčte! *(Podáva Eszterovi obedár.)* Dávajte si na seba pozor, pán Eszter!

ESZTER Nezabudnite, prosím, prídte ku mne.

VALUSKA Prídem, pán riaditeľ, prídem! Hneď ako to vybavím, prídem k vám. *(Odchádzajú každý iným smerom.)*

3. Krízový výbor v izbe pani Eszterovej

(Starosta sa nervózne prechádza po izbe, pani Eszterová vyprevádza Harrera, ktorý je od vzrušenia celý bez seba, na posteli je vyvalený otupene pôsobiaci Kapitán s rozbitým čelom, pridŕža si na ňom vreckovku, z ktorej presakuje krv.)

ESZTEROVÁ ... a hlavne, pán Harrer, trvajte na tom, že potrebujete počuť ich súhlas.

HARRER Áno, madam!!!

ESZTEROVÁ Pamätáte si, či ste vyslanec?

HARRER Váš! *(Starosta si nahlas vzdychne.)* A pána Starostu! *(Eszterová si vzdychne.)* Nie! Radnice!

ESZTEROVÁ Krízového výboru!

HARRER Krízového výboru! Ja somár!!! *(Udiera sa do čela.)*

ESZTEROVÁ Spoliehame sa na vás.

HARRER Áno!!! Všetko vybavím! K vašim službám! *(Odchádza, zrazí sa s Valuskom, ktorý prichádza.)*

VALUSKA Pani Eszterová! Odpusťte mi moju roztržitosť, ale to všetko zo šťastia,

z veľkého šťastia...

(Eszterovej.)

STAROSTA

Nemám z toho Harrera dobrý pocit, je to predsa len diplomatická úloha a on je...

VALUSKA

... som nevýslovne šťastný, že akcia Hnutie za čistotu sa začala tak úspešne!!

ESZTEROVÁ

Teraz nie, Valuska. *(Starostovi.)* Tí cirkusanti nie sú žiadni diplomati. Sú to grobiani, obyčajná háved'. Viem, že pán Harrer nie je práve intelektuál, ale je to čestný a spoľahlivý muž...

VALUSKA

Boli sme s pánom Eszterom za pánom Mádaiom, Nadabánom...

ESZTEROVÁ

Valuska! Nevidíte, že tu rozoberáme vážne veci? Sadnite si už!

(Valuska je zaskočený, nevie sa zorientovať, do akej situácie to vlastne vtrhol. Hľadá si miesto na sedenie, podíde ku Kapitánovi, všimne si jeho rozbitú hlavu.)

VALUSKA

Pán policajný kapitán! Tečie vám krv! *(Vyplašene na ostatných.)* Je zranený! *(Sadá si k nemu, Kapitán zastoná, Valusku ovalí puch alkoholického dychu.)*

ESZTEROVÁ

(Starostlivo podíde ku Kapitánovi.)

Dajte, vymením vám to...

*(Žmýka vreckovku od krvi, Kapitán pozerá pred seba rovnako otupe-
ne, občas zaštikúta.)*

STAROSTA

Ale čo ak sa medzičasom situácia na námestí zmenila, vyvíja sa to príliš znepokojivým tempom...

VALUSKA

Prosím pekne, pán Starosta, ja som sa odtiaľ práve vrátil.

STAROSTA

Boli ste na námestí? Čo sa tam deje? Hovorte!

VALUSKA

No... má to tam takú... zvláštnu atmosféru.

KAPITÁN

Stop! Stop... Treba-spísať-zápisnicu! *(Eszterová berie papier a ce-
ruzku.)* Miesto-a-čas!!!

(S námahou vykrikuje.)

STAROSTA

Len pokoj, Kapitán, nenamáhajte sa.

KAPITÁN

Miesto a čas.

(Tichšie.)

ESZTEROVÁ
KAPITÁN
ESZTEROVÁ
KAPITÁN
ESZTEROVÁ
VALUSKA
STAROSTA
VALUSKA
STAROSTA
VALUSKA

Mám.
Čo máte?
Miesto a čas. Zapísala som.
To vravím jemu, nie vám! Máte písať to, čo hovorí on, nie čo hovorím ja, dokážete to pochopiť? Či si to mám napísať sám? (*Eszterová zaháňa pocit zlosti a zahanbenia. Potom ladne kývne na Valusku.*)
Prosím, začnite.
S pánom Eszterom sme sa rozlúčili na križovatke medzi Hotelom Chmeľ a...
Začnite od Námestia Lajosa Kossutha, Valuska.
Musím začať odtiaľto, lebo ináč to nepochopíte. Pán Eszter bol z diania okolo cirkusu veľmi rozrušený. Keď sme išli po obed do Hotela Chmeľ, na chodníku bolo plno črepov, rozbité fľaše aj okenná tabuľa. Vrátnik hovoril, že to spravili v noci ľudia, ktorí prišli s cirkusom, obecenstvo, čo čaká každý deň na námestí, kým sa otvorí vagon s veľrybou. Včera v noci začali rozbíjať výklady s alkoholom, to povedal vrátnik. Pán Eszter zostal zachmúrený, vôbec sa so mnou nechcel rozprávať ani ísť sa so mnou pozrieť na veľrybu. Ja som mu vysvetľoval, že tí cudzinci na námestí naozaj nie sú žiadni výtržníci, ale obyčajní, mierumilovní ľudia, ktorých fascinujú, tak ako mňa, groteskné božie výtvory. Keby ste len videli tú veľrybu...
Valuska, k veci!
Cestou sem som nevedel z hlavy dostať vetu, ktorú povedal vrátnik z Hotela Chmeľ. „Koho tma nájde na ulici, zahráva sa so životom.“ Ja som si hovoril, že je to celé omyl, že by nám všetkým stačil jeden rozvážny pohľad k nebu a život by sa okamžite vrátil do riadneho koryta. Odbočil som na Námestie Lajosa Kossutha, lebo som si to celé potreboval objasniť...

4. Cudzinec v sivom kabáte

(Na námestí je dav ľudí, čo chcú vidieť na vagón, prediera sa medzi nimi Valuska, ktorý sa nepozera pred seba, ale pod nohy. Narazí do cudzinca v sivom kabáte, tomu spadne čiapka, Valuska ju hneď dvíha.)

VALUSKA   Prepáčte, pane, prepáčte! *(Podáva mu čiapku, snaží sa ju oprášiť.)*

SIVÝ   Nechajte. *(Berie si čiapku.)*

VALUSKA   Nehnevajte sa...

SIVÝ   Ja sa nehnevám.

VALUSKA   Naozaj? To je od vás milé. Vyzeráte ako milý človek. *(Potichu.)* Ja tomu neverím. Neverím, čo sa o vás hovorí. *(Žmurkne naňho.)*

SIVÝ   Čo sa hovorí?

(Valuska ho zaujme, začne si ho obzerat.)

VALUSKA   Že ste... no... násilníci a vandali. Ale neberte to vážne, oni chápu všetko nesprávne. Musím im to vysvetľovať. Ale o pána Esztera sa začínam báť. Bol extrémne rozrušený, ešte som ho takého nevidel.

SIVÝ   Kto?

VALUSKA   Pán Eszter. Slávny vedec! On potrebuje pokoj, absolútny pokoj, aby sa mohol sústrediť na svoj výskum.

SIVÝ   Aký výskum?

VALUSKA   Pracuje na veľkom diele, ale je to prísne tajné. Viem o tom iba ja. A ešte pani Harrerová, to je chyžná v jeho byte na Wenckheimovej triede. *(Sivý ho potľapká po pleci, vyberá pálenku, ponúka Valuskovi.)*

VALUSKA   Radšej nie. Mám ešte povinnosti.

SIVÝ   Nedaj sa prosiť, kamarát.

VALUSKA   Ale iba tak na špičku jazyka. Kamarát. *(Cudzinec mu prekotí fľašu do úst, Valuska sa rozkašle.)*

VALUSKA   Ďakujem, priateľu, tento rozhovor mi veľmi ulahodil. Ale teraz už musím ísť, možno nabadúce vysvetlím prečo... *(Potrasie mužovi rukou, muž mu ruku pridrží, stiahne ho naspäť.)*

(Niekoľko viet nevie povedať súvislo.)

SIVÝ Povedz mi to teraz, rád si to vypočujem!

VALUSKA Ja už musím ísť. Ale verím, že sa čoskoro opäť stretneme. A keby sme na seba nenarazili na ulici, stretnime sa vo výčape Péfeffer. Alebo sa opýtajte hocikoho, lebo mňa, Jánosa Valusku, tu všetci poznajú. *(Vymaní sa, rýchlo sa derie preč davom, cudzinec za ním pozerá. Z vagóna vychádza Direktor, všetci v dave spozornejú, aj Valuska sa zostane prizerať.)*

(Snaží sa vymaniť zo zovretia, očividne mu spôsobuje bolesť.)

DIREKTOR Produkcia sa nadnes skončila. So želaním všetkého dobrého do zajtrajšieho otvorenia pokladnice a s vďakou za vašu pozornosť sa s týmto výborným publikom nateraz lúčime! Rozíďte sa!

(Rozprestrie ruky, akoby čakal potlesk, ale rozoznie sa nespokojné mrmlanie, ktoré stále silnie.)

5. Misia do centra davu

(Späť v izbe pani Eszterovej.)

VALUSKA Chytil ma silno, ale priateľsky... Nechcú nikomu ublížiť, ale omylom, nechtiac, možno aj s dobrým úmyslom...

(Šúcha si ruku.)

KAPITÁN Prestaňte tárať, nikoho nezaujíma, čo ste si mysleli! Hovorte fakty! Ako vyzeral? Farba očí, vek, výška, meno matky...?

VALUSKA Ne-neviem. Ale mal čiapku, to som už hovoril, a sivý kabát, to som už hovoril? Súkenný! Sivý súkenný kabát! Vidíte, predsa som si spomenul... *(Kapitán zachrápe.)* Ale pánovi Eszterovi toto celé určite neprospeje. Aby získal späť zdravie, aby si zachoval tvorivú silu, potrebuje pokoj. Všetci vieme, že aj najmenšia anomália gniavi tohto mimoriadnou citlivosťou požehnaného človeka. Odkedy som videl rozrušené publikum na trhovisku, musím neustále myslieť na pána Esztera. Ak môžem tomuto výboru nejako pomôcť, som vám k službám. Ak sa podarí prinavrátiť pokoj...

ESZTEROVÁ Výborne, Valuska. Dost' bolo rečí, treba konať. Chodte hneď teraz na-

späť. Zamiešajte sa do davu a všímajte si tých ľudí, ako sa správajú, o čom sa rozprávajú, ako sa tvária, všímajte si ich nálady.

STAROSTA

Ale najmä to monštrum! Počkajte si na ohlásenie toho monštra a skúste sa k nemu dostať čo najbližšie. Vyzistite od tej čvargy všetko, čo o ňom vedía.

VALUSKA

Dobre. A čo by o ňom mali vedieť?

STAROSTA

Odkiaľ je, prečo ho so sebou vláčia tí cirkusanti, kto tí cirkusanti vlastne sú. Hocičo nám pomôže. Hocičo. Budte nenápadný. A najmä rýchly. Budeme čakať na vaše správy.

ESZTEROVÁ

Je to dôležitá misia, Valuska, sústredte sa.

VALUSKA

Je to dôležitá misia!

ESZTEROVÁ

Psssssssst! *(Ukáže na chrápajúceho Kapitána.)* Nieže sa niekam zatárate.

VALUSKA

Prisahám, že dám na svoje nohy dobrý pozor. *(Pohrozí svojim nohám.)* Ideme.

6. Monštrum a kázanie Princa hnevu

(Ľudia postávajú okolo ohňov, v tichosti si ohrievajú ruky. Prichádza Valuska, snaží sa pôsobiť nenápadne, prechádza sa pomedzi ľudí zahľadených do svetla plameňov.)

VALUSKA

Vás si pamätám! Boli ste tu aj ráno, že? Aj vy! Stojíte tu celý deň? Hľadám svojho kamaráta, nevideli ste ho? V sivom kabáte. Sivom súkennom kabáte, aby som bol presný. Je mi tu s vami tak dobre, priatelia, ale už musím ísť, stále mám veľa práce a je to dôležité...

VALUSKA

(Začuje hlasy, obíde veľrybu, všimne si siluety – tiene, ktoré vrhá svetlo za plátenným paravánom. Podíde bližšie, počuje čoraz zreteľnejšie.)

DIREKTOR

Prekladajte! Nie! Nepustím ho! Zostane tu zavretý, kým neodídeme! *(Pomocník ticho mrmle, zrazu sa ozvú zvláštne zvuky, akoby chrčanie a čvirikanie.)*

POMOCNÍK

On hovorí, že nikto nevie mu brániť. Nijako.

(prekladá Princa.)

DIREKTOR Nenajal som ho na to, aby trepal piate cez deviate. Nebudem riskovať dobré meno spoločnosti. Minulý prípad bol posledný. Takže viac sa ľuďom neukáže! *(Mrmlanie.)*

POMOCNÍK On hovorí, on nepozná nikoho nad ním.

DIREKTOR Pracuje pre mňa, tak ma bude poslúchať! *(Zvonka počuť skandovanie davu.)*

(Zasmeje sa.)

POMOCNÍK On smeje sa, lebo on má tu vonku vyznávačov. Jeho nesmie držať obyčajná sila, on má silu magnetiková.

DIREKTOR Jeho magnetická sila je telesná chyba! Je to kalika, vyslabikujem vám to, aby ste pochopili: ka-li-ka, ktorá nemá žiadne schopnosti a vie to takisto ako ja. Meno Princ dostal odo mňa z marketingového dôvodu a hlavne ekonomického...! Jeho som vymyslel ja!!! A z nás dvoch som to jedine ja, kto chápe tento svet, o ktorom on teraz bez zábran rozširuje agresívne klamstvá a provokuje čvargu!!! *(Burácanie davu zvonka je stále hlasnejšie.)*

POMOCNÍK On hovorí: vyznávači sú von a neni trpezlivosť. Pre nich on Princ.

DIREKTOR Tak mu povedzte, že má padáka!!!

POMOCNÍK On hovorí, že dobre. Z tejto chvíle on ide do samostatnosti. Pána Direktora opustí. A mňa zobrat s ním.

DIREKTOR Vás?! Hádam by ste s ním nešli. A čím by vám akože platil?

POMOCNÍK Len on je peniaze. Nie veľryba. Pán Direktor bez Princa je chudobný.

DIREKTOR Ak gaunerom dovolí zničiť mestá, po čase už nebude mať kam ísť. Prekladajte.

POMOCNÍK On hovorí: on nechce ísť nikdy nikam. A on nechápe, čo znamená „po čase“. Teraz už nie je nič. Ani čas. To pán Direktor si len predstavuje.

DIREKTOR Nič si nepredstavujem. Ale viem, že ak ich neupokojí, ale bude ich dráždiť, rozmlátia toto mesto. Dávam ruky preč, za vaše činy už nezodpovedám, od tejto chvíle ste, páni, slobodní... Ale vy by ste urobili lepšie, keby ste to princiatko niekam zavreli, dali mu dvojitú dávku kyslej smotany a konečne sa začali poriadne učiť po maďarsky! *(Na-*

štvane vyjde z miestnosti. Valuska je otrasený, pomaly vyjde z úkrytu. Silueta Pomocníka odťahuje páky na vagóne, dnu sa dostane mihotavé červenkasté svetlo ohňov, burácanie davu sa znásobilo.)

POMOCNÍK

Princ hovorit! (*Dav sa utíši.*) Každá vec bude ruina. Ruina má v sebe všetko staving. V stavaní všetky veci sú napoly, v ruine všetky veci sú už úplne celé. Tí, čo neboja sa, chápu, čo on hovorit. Tí, čo boja sa, sú prekážka. Princ hovorit: On stojí medzi vecami. A medzi vecami on vidí sám celok. A celok je úplne ruina. Vyznávači budú robiť ruiny, lebo oni chápajú správne, čo on vidí. Vyznávači chápajú: v každej veci je sklamanie, ale oni nevedia prečo. Princ vie: lebo celok nie je.

(*Hlas.*)

7. Nejasné správy o zrození zla

(*U Eszterovej sú Harrer a Starosta, Kapitán nad'alej spí, občas hlasno zachrápe.*)

VALUSKA

Zle je, pani Eszterová, vonku je zle! Podvod! Zloba! Hanba!

ESZTEROVÁ

Vydesilo vás to monštrum? Nebojte sa, už ho viac nevidíme. Pán Harrer nám doniesol fantastickú správu. Podarilo sa mu získať od riaditeľa cirkusu príslub, že do hodiny ten príšerný spolok odtiahne z mesta raz a navždy, aj s veľrybou a Princom.

VALUSKA

Nie-nie-nie, je to celkom naopak, pani Eszterová, zostávajú...

ESZTEROVÁ

Zrejme vás rozrušila už samotná prítomnosť toho zločinca, ktorého volajú Princ. Nebojte sa, ja veľmi dobre viem, čo prežíva ten, kto sa prvý raz ocitne zoči-voči pravej podstate tej vzbury, anarchie zamaskovanej za cirkus, tomu gréckemu drevenému koňovi, ak viete, čo myslím. Navrhujem, aby sme sa radšej všetci zamysleli, čo bude našou úlohou v nadchádzajúcom období. Ak všetko dobre dopadne, môžeme skonštatovať, že riadiť naše mesto, na ktorom z mnohých hľadísk visí kliatba...

HARRER

Kliatba slabosti! (*Eszterová na Harrera chladne zagáni.*) Pardon.

ESZTEROVÁ

... riadiť naše mesto starým spôsobom už nie je možné.

VALUSKA Pani Eszterová... ja som ich počul, na vlastné uši, nikam sa nechystajú...

ESZTEROVÁ Nechystali sa, to vieme, ale pán Harrer im odovzdal žiadosť od krízového výboru a oni s ňou súhlasili, však, pán Harrer?

HARRER Áno!

STAROSTA Ale čo ak tu predsa zostanú? Harrerovi mohol Direktor povedať čokoľvek, k ničomu ho to nezaväzuje. Nevieme, s kým to máme do činenia?!

ESZTEROVÁ Pán Harrer v mene krízového výboru oznámil pánu Direktorovi, že jeho žiadosti o policajnú výpomoc počas hostovania, žiaľ, nebude možné vyhovieť. Mesto disponuje len štyridsiatimi dvomi policajtmi, vyslať ich na umravnenie vyhecovaného davu by bolo veľké riziko.

HARRER A Direktor na to chápavo prikývo! Ďakujem, pán Harrer, za názor. Povedal vám Direktor ešte niečo?

HARRER Nie.

ESZTEROVÁ V tom prípade mám takýto návrh...

(Náhle sa zvonka ozve rachot pripomínajúci výbuch, chvíľu ticho a následne veľký rev davu, všetci v miestnosti sa preľaknú, napäto počúvajú zvuky zvonka.)

HARRER Idú.

STAROSTA Zostávajú. *(Potiahne Kapitána za nohu.)* Vstávajte! Zobudte sa!

KAPITÁN Ja nespravím ani krok, kým neprídu posily zo župy. *(Opäť sa zvalí.)*
(Pomaly sa zviecha.)

STAROSTA Načo som vôbec vychádzal von! Ako sa dostanem domov?!

ESZTEROVÁ Páni, nastala rozhodujúca chvíľa. Osud mesta je teraz v našich rukách. Pán Harrer, chodte na námestie sledovať vývoj situácie.

(Vzrušene.)

HARRER Rozkaz!

ESZTEROVÁ Valuska, vy pôjdete ku Kapitánovi. Jeho zdravotný stav mu nedovolí splniť si v túto výnimočnú noc svoje otcovské povinnosti. Pôjdete za jeho deťmi a postaráte sa o tých vystrašených drobčekov. Odchod!
(Harrer sa hneď otočí na päte, Valuska sa ho snaží zastaviť.)

VALUSKA Nie... Nie! Pán Harrer, nechodte tam...!

HARRER   Nezavadzaj! (*Harrer sa pretlačí von.*)
VALUSKA   A-ale... čo pán Eszter? Musím ísť za ním! Čo pán Eszter...? (*Eszterová sa odvráti, akoby ho nepočula, Valuska sa rozbehne preč.*)

8. Domový telefón neprítomnej mamy

VALUSKA   Mama, to som len ja... počuješ ma...? Chcel by som ti len pove...
(*Hovorí na ulici do domového telefónu.*)
HLAS MAMY   Čo ešte hľadáš o takomto čase na ulici!?
VALUSKA   Mama, zle je...
HLAS MAMY   Čo už zasa stváraš?!
VALUSKA   Ja naozaj... nerobím nič zlé... ja som ti len chcel povedať, aby... aby... si sa dobre pozamykala a... nikoho nevpušťaj, lebo...
HLAS MAMY   Ty si pil!!! Ty si zasa pil, hoci si slúbil, že už nikdy nebudeš?! Piješ a zasa sa flákaš! Ak okamžite nepôjdeš k sebe domov, sem už viac nevkročíš! Pochopil si?!

VALUSKA   Áno, mama...
HLAS MAMY   Ak sa dozviem, že sa túlaš po vonku a zapletieš sa do čohosi, ja zídem dolu, nájdem ťa, chytím za vlasy, vezmem ťa dnu a zamknem ťa... vieš kam?!

VALUSKA   Ale mama...
HLAS MAMY   Chod' už preč! Nerob mi hanbu a zmizni!
VALUSKA   Áno... Bozkávam, mama... Už idem... Mama... si ešte tam... mama... Princ existuje... ale on nie je iba poslom neľudskej túžby škodiť... nie je iba mrzák, kalika pretŕčaná v cirkuse... mama... on sa narodil z tieňa vecí, kde neplatia pravidlá hmatateľného sveta... a preto má takú výnimočnú autoritu... mama... to je zlé... nevychádzaj z bytu... počuješ ma... mama...? (*Matka nereaguje... zložila, Valuska odchádza.*)

9. Radostné lynčovanie

(Valuska beží prázdny priestorom ulice plnej smetí. Blížia sa k nemu ľudia s kovovými tyčami v rukách.)

VALUSKA

Sem nesmiete! Tu býva pán Eszter, hudobný vedec, pýcha nášho mesta, nemôžete mu ublížiť... ja ho budem chrániť vlastným telom. *(Zaženú sa po ňom tyčami, ustúpi.)* Prosím, neublížte mu, je to môj priateľ... jediný skutočný priateľ v celom tomto meste... On mi hovorí o veciach, ktorým nerozumiem, ale viem, že sú to veci, ktoré... sú podstatné... aby sme pochopili, prečo sme... prečo žijeme, o čom snívame... v čo veríme... *(Idú ho dobiť tyčami.)*

SIVÝ

Počkajte! Nechajte ho!!! *(Prederie sa dopredu.)* Kamarát, počuješ tie stovky krokov, ako šúchajú po špinavej zemi? Cítiš tú silu, cítiš, ako sa naša únava, beznádej a sklamanie premieňajú na odhodlanie? Cítiš to???

VALUSKA

Ja... ja... nie... ja to necítim... *(Smeje sa neprirodzene a bláznivo.)*

SIVÝ

Neboj sa, pôjdeš s nami.

VALUSKA

Ale ja... musím ísť... za pánom Eszterom! Slúbil som mu, že...

SIVÝ

Nič nemusíš! Chápeš to...? Nič. Si slobodný!!! Musíš iba kráčať s nami... Je to sprisahanie častí... *(Odchádzajú. Zvuk krokov, zvuk rozbitia skla, výkriky, zvuk ohňa, údery tyčami. Taká malá zvuková apokalypsa.)*

(Pevne ho chytí.)

III. ČASŤ

APOKALYPSA V MYŠLIENKACH I SKUTKOCH

1. Sprisahanie častí alebo metafyzika zatíkrania klincov

ESZTER

Je to sprisahanie častí. Detailov. Dvadsiaty raz som si buchol po

prstoch. A výsledkom je iba chaos dosiek a lát. Ako sa správne zatíka kliniec? Po všetkých tých pokusoch som pochopil toto: aby sila a smer úderu boli skutočne presné, je potrebné ovládať oblúk, ktorý nástroj vykoná smerom k hlavičke klinca... Musím koncentrovať svoju myseľ, ktorá neustále kamsi odbieha, na ten oblúk... (*Udiera viackrát kladivom.*) No ale kladivo v mojej ruke je čoraz neistejšie... Sústreďujem sa výlučne na žiadaný smer pohybu nástroja, ale vládnúť nad smerom kladiva neznamena nič iné ako sústrediť sa na niečo, čo ešte nie je... Ale ako stanoviť niečo, čo ešte len bude?

Robím takú istú chybu, ako som robil celých tých šesťdesiat rokov môjho hlúpeho blúdenia. Kliniec v dreve je nehybný, no poloha kladiva sa mení... Záleží na tom, kam ním chcem trafiť... Čo chcem zatíct. Len to je dôležité! (*Udrie kladivom.*) Trafil som!!! (*Znovu udrie.*) Trafil som!!! (*Smeje sa. Prekvapene pozrie na ruku, v ktorej má kladivo.*) Ak držím kladivo takto, na konci rukoväte, udiera sa mi oveľa pohodlnejšie... (*Udrie.*) A moje telo pochopilo, akú silu si vyžaduje úder, ako vysoko treba zdvihnúť ruku, ako si pridržať latu... (*Radostne zatíka kliniec.*)

(Odloží debnenie na okno, vezme obedár a popri ďalšom uvažovaní – je studený obed. Niekedy sa zakucká, niekedy prská sliny, niekedy... je to kontrast medzi filozofovaním a jedením.)

Odvolávam myslenie! Popieram ďalšie používanie rozumu a od tejto chvíle sa obmedzím len na nevýslovnú radosť z tohto odrieknutia.

Vytvorím si tu, vo svojom byte, pevnosť pred svetom, ktorý opustil svoje zákony, zadebním sa a budem tu žiť iba s Valuskom, s jeho nekazenou anjelskou tvárou plnou porozumenia a láskavosti. Moja pýcha, moja povýšenecká istota rozumu ma nikam neprivedla, musím prejsť na opačný breh, k prostej radosťi z odovzdanosti...

Stačí sa tešiť iba z toho, že som, že existujem... že dýcham... a z toho, že onedlho bude pri mne dýchať aj Valuska a tento dom sa stane skutočným domovom.

(V jednej ruke má kladivo, pred sebou laty a kliniec, pozerá sa na krvavý palec.)

2. Sen o anjelskom Valuskovi

(V miestnosti sa začne dymiť. Nieкто búcha na dvere, on to nevníma. Dvere kdesi vedľa povolia. Vbehne Harrerová.)

HARREROVÁ Čo to dymí, pán riaditeľ?!

ESZTER Zakúril som v kachliach, v zadnej izbe. Bude tam bývať Valuska.

HARREROVÁ Ved' podpálite celý dom! *(Odbehne.)*

ESZTER Rátal som so všetkým, so starobou, s osamelosťou, so strachom zo smrti, rátal som s túžbou po definitívnom pokoji. Chcel by som sa vrátiť do prostej radosti vecí, aby som konečne pochopil, že tu nie je čo chápať, aby som pochopil, že ak by tu aj bol nejaký „zmysel života“, tak by prevyšoval ten môj život, a že celkom stačí, ak si všimnem a budem vnímať to, čo práve mám.

(V dyme vyzerá Eszter priezračne, ako v sne.)

HARREROVÁ Došla som v poslednej chvíli, mohli ste sa zadusiť.

(Rukou a handrou rozptyľuje dym, ktorý sa víri okolo Esztera.)

ESZTER Čoskoro dorazí ten, kto tomuto všetkému dáva zmysel: Valuska. V ňom som roky nevidel nič iné než nevysvetliteľný protijed na svoju zo dňa na deň vycibrenejšiu trpkosť. Až dnes, na ceste domov, som v ňom objavil jeho jednoznačnú podstatu: že je dobrý.

HARREROVÁ Pán riaditeľ!, ja... musím vám niečo povedať... ja...

ESZTER Moje bytie založené na rozume a vznešenosti ducha nestojí za nič. Okrem Valusku ma už nezaujímá nič iné. Iba v ňom vidím stelesnenie krehkej anjelskosti, akoby s ním sem do bytu vchádzala mýtická prostota.

(Nevníma ju.)

HARREROVÁ Sú tu aj vojaci!!!

ESZTER Prečo vojaci? A Valuska už prišiel...?

(Akoby sa zobudil zo sna.)

HARREROVÁ Manžel mi povedal, že je otázka života a smrti, ale ja som veru... ani

živá... ani mŕtva...

ESZTER

Prečo?

HARREROVÁ

Ja som dávno vravela, čo bude. Ja som to už vtedy povedala, pán riaditeľ, keď sa naklonila tá veža...

ESZTER

Akí vojaci prišli?

HARREROVÁ

Môj manžel, Harrer, víte, jaký je to nepodarok, aj posledný forint vynesie z domu. Celý deň nebol doma, zase sa ožral, hovorím si... pol desiatej večer a on nikde... Mesto plné chuligánov a ešte aj tá obluda, veľryba... Kdesi blízko hlasno zarinčalo... Skryla som sa do rohu izby a zrazu očujem, jak kusy skla padajú na stôl, na pohovku, iba kúšтик odo mňa... kdo to zaplatí?! Triasla som sa takto od strachu. *(Ukazuje ako.)* Možno vojdú do dvora, možno nás všetkých v dome zamordujú! Ale, chvalabohu, odešli... *(Vojde Harrer.)* Kde si bol celý deň a celú noc?! Už sa ani nedokážem tešiť, že žiješ... *(Prekvapene.)* Ty si neny ožratý?

HARRER

Celú noc sme rokovali na radnici. Zachránili sme mesto.

HARREROVÁ

Pozri sa na tie okná, rozbili ich, mohli vyrabovať dom, mohli...

HARRER

Radnica ich zaplatí, som členom radničného výboru a Hnutia... už neviem, ako sa presne volá... Možno dostanem aj vyznamenanie. Nemáš niečo vypiť? *(Ona mu podá fľašu, čo má v kabelke, on lačne pije.)*

HARREROVÁ

Čo to boli zač, tá čvarga v našej ulici?

HARRER

Také temné elementy... ale všetkých pochyťáme, prišlo vojsko a už bude poriadok. Doviezli aj tank, stojí v uličke, pred veľkým kostolom. *(Napije sa.)*

HARREROVÁ

Už nepi! *(Vezme mu fľašu.)* Ako sa sem dostalo vojsko?

HARRER

Za všetko môže cirkus, ten je všetkému na vine. Keby toho nebolo, netrúfli by si... lenže oni si trúfli. A sú aj mŕtvi...

HARREROVÁ

Išteném...

HARRER

Pani Eszterová, manželka pána riaditeľa, bojovala ako levica. Nahovorila dvoch policajtov, aby sa vytratil autom do krajského mesta a povolal vojsko. Nebyť nej, bolo by ešte viac ranených a mŕtvych.

HARREROVÁ To je strašné!

HARRER A naši ochrancovia, naše ruky zákona neboli nikde, vyparili sa. Nedali sa zohnať, okrem tých dvoch statočných. Polícia stratila hlavu a pán policajný kapitán je tou hlavou, ktorú polícia stratila. Bol taký opitý, že prespal celý deň, občas ho zobudili, ale zbytočne, nadránom zo schôdze odišiel, zase na mol opitý, lebo preňho je vec verejná menej ako hovno. *(Vezme manželke fľašu, pije.)* Ja pijem, ale toto teda nie, keď ide o vec verejnú, viem si rozkázať!

My sme odovzdali mesto poriadkovým silám a oni nám ukázali zoznam, na ktorom boli mená a opis hľadaných. A na zozname je aj Valuska. *(Mohutne si upije z fľaše a odíde.)*

ESZTER To nie je možné! Musí to byť omyl...

HARREROVÁ Vždy som vedela, že sa to takto skončí, už vtedy som vám to povedala, keď sa prihlásil, že vám bude nosiť obedár s obedom... a zadarmo... z úcty k vám... z toho budú len problémy, vziať si k sebe blázna.

ESZTER Musím ho nájsť, musím každému povedať, že on by nebol schopný násilia. To nie je možné.

HARREROVÁ Muž ma poslal, aby som vás varovala pred Valuskom. *(Eszter odíde. Je sama.)* A ja som prišla. *(Niečo z izby ukradne a odíde.)*

3. Vzrušujúca analýza stratégie boja

(V obchode s práčkami je skupina vzbúrencov. Sú unavení, ľahnú si na zem, sú medzi nimi Valuska a Sivý. Dvaja z tých ľudí roztlkajú práčky, agresívne do nich tlčú železnými tyčami.)

SIVÝ Ako sa cítiš?

VALUSKA Zvláštne.

SIVÝ Bud' konkrétny.

VALUSKA Zachránil si ma. Vzal si ma s vami. Prečo?

SIVÝ Ešte si na to neprišiel?

VALUSKA Chytil si ma pevne za ramená a kráčali sme v hluku čižiem a bagančí pomedzi domy bulváru. A bol to neznesiteľný pocit, keď sme o sto metrov ďalej na nemý povel napadli budovy. Chcel som pomôcť ľu-

dóm z tých domov, ale ty si ma pevne stisol v objatí a nepustil. Chcel som brániť tých, ktorých bili, aj tých, čo bili. Ale tvoja ruka ma pevne stískala.

SIVÝ

A čo si cítil?

VALUSKA

Zdesenie, ktoré mi znemožňovalo odpor aj útek.

SIVÝ

Výborne! A ďalej? Videli sme horiace kino a kaplnku... A najväčší zážitok z tejto noci? Povedz, čo to bolo?

VALUSKA

S tebou po boku sme vtrhli do bytu. Vedel si, čo sa stane?

SIVÝ

Nie. Ale dúfal som, že k tomu príde. Lebo len tak sa naplní logika boja.

VALUSKA

Vtisli sme sa do úzkej miestnosti. Starena na nás skríkla... Dvaja z nás sa s neznesiteľnou ľahostajnosťou v znetvorených tvárach pohli smerom k nej. Ešte som videl, ako sa jeden z nich zahnal tyčou, starena sa snaží cúvnuť, ale nevládze sa pohnúť. S nadľudskou námahou som odvrátil hlavu a pohľad mi padol do kúta miestnosti. A v tom kúte, v ktorom nebolo nič, sa zvalil akýsi tieň z neurčiteľnej hmoty a usadil sa na spráchnivenej dlážke. Moje oči boli plné hrôzy, akoby som nazeral do uškříňajúceho sa netvora, o ktorého existencii som sa práve po prvý raz presvedčil. Videl som celkom zreteľne ten kút s nehybným tieňom.

SIVÝ

Výborne. A čo sa stalo potom?

VALUSKA

Najprv som nevedel, kam sme vtrhli, nad vchodom bol nápis nemocnica, ale stále mi nedochádzalo, že sme v nej vylomili dvere, zažali svetlo a videli ľudí na dlažbe... kňučiacich na dlažbe... Povyťahovali sme zo zásuviek všetky šelestiace, bzučiace a blikajúce prístroje, otrieskali ich o stenu, povysýpali sme z nočných stolíkov fľaštičky s liekmi, teplomery aj tie najnevinnejšie osobné zbytočnosti – dokonca aj puzdrá na okuliare, rodinné fotografie a zošúverené ovocie v papierových vreckách – a pošliapali sme ich. Pochopili sme, že nás ochromuje ich absolútna absencia odporu. Odišli sme. Už sme spotrebovali svoj vražedný elán a najneznesiteľnejšie bolo priznať si, že týmto sa vražedná akcia aj pre nás končí. Pochod zanikol.

SIVÝ

A teraz chcem pochopiť to podstatné.

VALUSKA

A to je čo?

SIVÝ Velmi dobre vieš, o čom hovorím.

VALUSKA Prečo by som to mal povedať práve tebe?

SIVÝ A komu to chceš povedať?

VALUSKA Ty si ma zatiahol do tohto boja!

SIVÝ Máš už iba mňa. O chvíľu odídem... Už ma neuvidíš... Ale ty možno... ešte budeš žiť...

VALUSKA Nemám už strach. A nikam nechcem ujsť.

SIVÝ Možno si to ešte rozmyslíš... Ako sa voláš?

VALUSKA János.

SIVÝ Čo ti dala táto noc, János?

VALUSKA Zrútilo sa moje staré ja – prebudil som sa z trvalého bezvedomia. Zistil som, že už niet toho, za koho som sa pokladal. Vo výčape Péfeffer už nikdy nikomu neukážem zatmenie Slnka. Moje srdce umrelo. Už sa mi nebudú smiať ako bláznovi, lebo som sa naučil stáť oboma nohami na zemi a všetko mi je jasné, už viac neverím, že je čosi, čo nevidno, a predsa to existuje. Pochopil som, že niet vyššej moci ako zákon ľudí vo vojne.

SIVÝ Som rád, že si to pochopil, János. Som ti za to vďačný...

VALUSKA Hľadím hore – zmizlo nebo, zmizli hviezdy a nebeské telesá –, no nezmizol odtiaľ len tajomný vesmír, ale aj ja, ktorý som naň myslel, kamkoľvek som otočil hlavu. Nie je nič, iba to, čo je. Všetko, čo existuje, má iba svoju reálnu podobu.

SIVÝ Môžem ťa objat? (*Objíme ho.*)

VALUSKA Teraz už viem, že niet „boha ani pekla“, pretože okrem toho, čo je, nedá sa odvolávať na nič iné. Dá sa vysvetliť iba zlo a dobro nie? Nedá. Preto „nie je zlo ani dobro“. Všetko usmerňuje zákon silnejšieho.

SIVÝ Môžem ťa pobožkať? (*Pobožká ho.*)

VALUSKA Ako sa voláš?

SIVÝ Volaj ma Sivý...

VALUSKA Vieš, Sivý, vo mne už nefunguje ani jediný cit. Ten môj chorý mozog blázna začal konečne pracovať normálne. Všetko, čo sa dnes stalo, je

zrazu také jasné a také temné... A vieš, môj priateľ Eszter mi veľakrát hovoril: „Ten, kto sa domnieva, že svet drží pokope milosť dobra alebo krásy, sa rýchlo sklame.“ Je rozhodnuté, už sa budem riadiť iba podľa toho, čo hovoril môj priateľ Eszter... *(Zrazu zmeravie.)* Čo je to? Podlaha sa nakláňa???

4. Zápisník vraha

(Preberie sa, v zničenom obchode je sám. Zmizol aj Sivý, aj muž, ktorý písal do notesa. Na zemi je sivý kabát Sivého a notes.)

VALUSKA

Som tu sám? Snívalo sa mi to? Je mi zima. *(Oblečie si kabát Sivého.)*

Notes... Nechal ho tu ten chlap pre mňa? *(Vezme ho a číta.)*

Napredovali sme bez jediného slova. Boli sme jedno telo, jedna neúprosná, krvilačná a smrteľná zúrivosť. Niektorí z nás chytali túlavé mačky, a keď ich zaškrtili, prehodili si ich mŕtvoly cez plece. Vedeli sme, že už nič nie je nemožné. Potom sa na ulici v jednej z uličiek z tmy vynorili tri postavy. Tieň muža, ženy a dieťaťa. Keď nás zbadali, zastali a snažili sa nebadane popri múre uniknúť do hustej noci. Ale bolo už neskoro. Pustili sme sa za nimi. Zamierili preč z námestia, meravým držaním tela prezrádzali, že musia vynaložiť všetku ubúdajúcu odvahu, aby sa nepustili do bezhlavého behu. Mohli sme ich hneď dobehnúť. Ale potom by sme sa museli vzdať toho dovtedy nepoznaného, temného čara, ako keď poľovník dlho prenasleduje svoju srnu a skolí ju až vtedy, keď sa mu zvieru už z posledných síl a zmierené s osudom samo ponúkne. Ani my sme sa na nich hneď nevrhli, aby si mysleli, že sa im podarí uniknúť. Dieťa sa držalo matky, matka muža, muž čoraz častejšie a čoraz vystrašenejšie obracal hlavu a zvyšoval tempo úteku; lenže vzdialenosť nerástla, a ak sme aj z času na čas spomalili, tak len preto, aby sme sa k nim priblížili ešte viac než predtým. Vyvolávalo to v nás zvláštne vzrušenie, ako si ich všetkých troch pohadzuje raz náhle vzplanutá nádej a raz stratená šanca na únik. Zabočili do prvej bočnej ulice vedúcej napravo a vtedy už musela pobehnúť aj žena, krčovito zavesená do muža, aj

decko, čo sa opakovane obracalo dozadu s vydeseným pohľadom. Čítal som túto pasáž toľkokrát, že som ju poznal naspamäť...

Rozkoš z toho, ako táto trojica tieňov uteká pred nami a netuší, čo ju čaká, prekonalaj aj omamnú nádheru pohľadu na rozbité mesto. Dodávala nám desivú dôstojnosť tlupy, ktorú už nič nedokáže zbaviť túžby po slobode. Decko sa rozkašľalo. Muž zrejme pochopil, že ich situácia je beznádejná. Ale tak ako štvaná zver beží až do konca vymeraného času, ani on sa nevzdával: so zúfalým odhodlaním otca, čo chráni svoju rodinu, neustále vymýšľal nové a nové plány, jeho neisté pohyby viedli stále ďalšia a ďalšia rýchlo vyhasínajúca nádej, aby vzápätí uznal márnosť týchto plánov a klamlivosť nádejí. Zobral na ruky utáhané dieťa, na ďalšom rohu ho rýchlym pohybom odovzdal žene a skríkol na nich; ale žena po tom, čo sa nám na pár sekúnd stratila z očí v ktorejsej vedľajšej ulici, hneď aj pribehla späť k mužovi, akoby odrazu pochopila, že nie je schopná podstúpiť útek sama s dieťaťom, lebo už cítila, že znesie všetko okrem toho, že by sa mali od seba odtrhnúť. Vtedy muž pochopil, že je všetkému koniec: ešte chvíľu bežal so ženou a dieťaťom pomedzi zamrznuté smeti, ale potom akoby dobehol k múru, odkiaľ vedie už len cesta späť, s nočnou oblohou za chrbtom – akoby sa o ňu opieral – obrátil sa so zmiereným pohľadom čelom k nám...

Musím ísť. Ale kam? Nie, nemám strach, ale musím ísť... Domov, k Eszterovi... *(Utečie.)*

5. Utekanie odnikiaľ nikam

(Počujeme sirénu, strelbu a zvuk približujúceho sa tanku.)

VALUSKA

Nie, toho tanku sa nezlaknem, nezlomím sa, neutekám, len... sa ešte vyhýbam otvorenému boju. *(Beží, zjavujú sa vojaci so zbraňami, tank, hádže sa na zem, beží. Prebehujú vojaci, blíž sa tank.)* Nepoľujú na mňa, to predsa nie je možné!!! *(Beží, prebehujú vojaci so zbraňami, strieľajú.)* Čo je to? Ten tank pozná moje zámery? Prečo sa mi zakaždým postaví do cesty? Ale ja nie som ten „muž z notesa“, môj osud

nie je „definitívne spečatený“, nie som utekajúca „srna“ a tankisti nie sú moji „poľovníci“. *(Beží. Zastane. Hlasno dychčí.)*

HARRER Valuska! Valuska, ste na zozname, ak vás chytiť, budete obesení!
(Vbehne mu do cesty, stiahne ho nabok.)

VALUSKA Prečo?

HARRER Vedia všetko!

VALUSKA Čo vedia?

HARRER Všetko. Ujdite, zmiznite z mesta.

VALUSKA Áno. Ďakujem.

(Príkývne.)

HARRER Pôjdete popri koľajniciach, je to jasné? Pôjdete dovedy, kým budete vládať, potom sa utiahnite do nejakej stodoly alebo čo ja viem... A potom, povedala naša vzácna pani Eszterová, potom sa uvidí, čo môžeme urobiť. Ona ma za vami poslala. Jej ďakujte.

VALUSKA Pán Harrer, o mňa sa netreba báť, ja som už úplne v poriadku... mám pocit, že teraz už viem všetko... už to chápem... je vojna...

HARRER Zase trepete hlúposti! My dvaja sme sa nikdy nevideli... Rozumiete? Tak prikývnite! A odchod! Zmiznite!!! *(Harrer utečie.)*

VALUSKA Obesia ma! Nie... to nie je možné. Ved' som všetko pochopil... *(Beží.)*

6. Hľadanie strateného anjela

(Do prázdneho priestoru ulice prichádzajú obyvatelia mesta, je ráno, sivé svetlo osvetľuje smeti na zemi. Prikrčení a ustráchaní ľudia sa zmätene obzerajú po priestore. Prichádza Eszter, je zadýchaný, na svoj vek kráča rýchlo, nervózne vykrikuje na ľudí.)

ESZTER Nevideli ste Valusku? Prosím, nevideli ste Jánosa Valusku? Je to náš poštár! Nevideli ste ho? Musím ho nájsť!!! *(Ľudia odchádzajú, nereagujú, skláňajú pred ním hlavy. Je na ulici sám.)* Čo sa stalo? Všetci zapierajú. Všetci! Kde je? Valuska! János?!!

ESZTER Valuska! Kde ste?!

(Prichádza.)

HARREROVÁ   Nechodzá tam, pán ráditeľ...
(Pribehne od skupiny ľudí okolo mŕtvol.)

ESZTER   Čo sa stalo? Je to on? Valuska? Zavraždili ho?!

HARREROVÁ   Nie.

ESZTER   Chvalabohu!!!

HARREROVÁ   Leží tam jeho matka, pani Pflaumová...

ESZTER   Takže to nie je Valuska?!

HARREROVÁ   Ľudia hovoria, že v noci vybehla na ulicu. Dozvedela sa, že jej syn sa
 pridá k tým gaunerom. Chcela ho za ušiská dotrepat domov, zavrieť
 ho do komory a zakázať mu otvoriť akýkoľvek kompót, aby slintal a
 trpel.

ESZTER   Hrozná žena!

HARREROVÁ   Rozkričala sa na nich, nadávala im. Prišli k nej a zaškrtili ju... tam leží,
 mŕtva na zemi... *(Naznačí to.)*

ESZTER   A našli Valusku?

HARREROVÁ   O ňom treba teraz radšej mlčať, pán riaditeľ!

ESZTER   Ale práve oňho ide, jedine oňho!! *(Rozbehne sa k vojakom.)* Hľadám
 Jánosa Valusku!

VOJAK   Valuska je na zozname! Pôjdete s nami.
(Pozerá do zoznamu.)

ESZTER   To musí byť omyl. Valuska je anjel! *(Odvedú ho.)*

7. Relativita pravdy alebo teória hier v praxi

(Miestny úrad – radnica. Vojak udiera muža – Sivého. V úzadí stojí Plukovník a Eszterová, na všetko sa pozerajú s chladnou spokojnosťou, vzadu na stoličkách sedia Máda, Volent a Nadabán, vedľa nich Direktor.)

VOJAK   Tak čo?! Otvoriš už tú svoju papuľu?!

SIVÝ   Budem hovoriť... ale iba ak mi potom dáš pištoľ a na päť minút všetci
 opustíte miestnosť...

VOJAK Chceš skapať osamote? Keď len to... Dohodnuté. *(Plukovník podíde bližšie.)*

PLUKOVNÍK Meno.

SIVÝ Načo ti je?

PLUKOVNÍK Ak budeš takto pokračovať, nielenže nedostaneš pištoľ, ale ja sám ti vyrežem jazyk. Prečo si prišiel do mesta?

SIVÝ Mám rád cirkus.

PLUKOVNÍK Kto je Princ?

SIVÝ Nepoznám ho. Dáš mi tú pištoľ, čo máš na opasku?

PLUKOVNÍK To ti Princ prikázal, aby si sa zastrelil, keď bude vzburá potlačená?

SIVÝ On nikdy nič neprikazuje.

PLUKOVNÍK Videl si jeho tvár?

SIVÝ Len raz.

PLUKOVNÍK Kde má tretie oko? Vzadu? Alebo na čele?

SIVÝ Nájdi ho a prines sem, ak sa ho nebojíš... potom ti ukážem.

PLUKOVNÍK Prečo by som sa ho mal báť? Premení ma na žabu?
(Plukovník sa otočí s fórom na Vojaka, ten sa zasmie.)

SIVÝ Netreba. Ty už si ropucha.
(Vojak sa opäť zasmie, no hneď si uvedomí, že je to nevhodné.)

PLUKOVNÍK Koľko bolo včera hodín, keď Princ vyšiel z cirkusového vagóna?

SIVÝ Nejde o hodiny... o minúty... o sekundy. Nejde o čas. Čo sa má stať, sa stane. Naozaj nič nechápeš?

PLUKOVNÍK Čo vám hovoril včera večer?

SIVÝ Vrazil, že také ropuchy, ako si ty, sú zbytočné.

PLUKOVNÍK Prikázal vám všetko zničiť? Povedal to?

SIVÝ On nič neprikazuje.

PLUKOVNÍK Povedal vám: „Urobte z ruín celok!“?

SIVÝ To nepochopíš.
(Otvoria sa dvere, vchádza Eszter, ktorý vyzerá dezorientovane.)

PLUKOVNÍK Kto ste?!

ESZTER Poslali ma sem, chcel by som vypovedať...

(Plukovník kývne na Vojaka, ten odvádza Esztera na stoličku vedľa Direktora.)

PLUKOVNÍK Dobre. Ešte jeden pokus. Zamestnanie?

SIVÝ Vrtal som sa pre vás v zemi.

PLUKOVNÍK Vyzeráš ako vzdelaný človek.

SIVÝ Oproti tebe vyzerajú všetci vzdelaní...

PLUKOVNÍK Mám ťa zastreliť ja, tu a teraz, ako špinavého potkana?

SIVÝ Konečne si niečo pochopil! Teším sa, že zomriem, lebo sa mi už nechce pre vás vrtať v zemi.

PLUKOVNÍK Čo je to tvoje vrtanie v zemi?

SIVÝ Aj ty sám sa vrtaš. Vrtaš sa, vrtaš sa v tej špine a smrade a ešte si to aj užívaš. Mne sa už nechce.

PLUKOVNÍK Keď Princa vzali späť do vagóna, vy všetci ste okamžite opustili námestie. Kto vám vravel, čo máte robiť? Kto pri pošte zorganizoval rozdelenie na menšie skupiny? Opíš svojich vodcov!

SIVÝ Máme iba jedného vodcu. A toho nikdy nedostanete.

PLUKOVNÍK Dostaneme všetkých z tej vašej bandy, pochyťáme, zatvoríme a zastrelíme každého z mäsa a kostí.

SIVÝ On je z iného mäsa a iných kostí.

PLUKOVNÍK Tvoj čas sa skončil... Ale povedz mi, čím vás dokázal tak vzrušiť, zmanipulovať, sfanatizovať? Prečo ste chceli zničiť toto mesto?

SIVÝ Nedá sa zničiť, čo je už zničené. Iba dokončiť, čo sa už začalo.

PLUKOVNÍK Nerozumiem ti. Čo vlastne chceš?

SIVÝ Už nechcem nič.

PLUKOVNÍK Zúčastnil si sa aj na vraždách?

SIVÝ Áno. Len ich bolo málo.

PLUKOVNÍK Zabili ste dieťa na stanici. Vám nie je nič sväté?

SIVÝ Nič.

PLUKOVNÍK Tie stovky ľudí na námestí, tí všetci sú ako ty?

SIVÝ Neviem.

PLUKOVNÍK Odovzdajte ho vojenskému súdu! (Vojak ho berie preč.)

SIVÝ Slúbil si mi pišto! Vojenský súd?! Ešte ti nepovedali, že už nič nefunguje? Nič!!! Klameš aj keď si myslíš, že hovoríš pravdu! Lebo nevieš, čo je pravda, nedokážeš ju pochopiť! Ale vlastne je to jedno, aj takto je dobre. Aj takto... Zbohom, ropucha! *(Za Sivým sa zatvoria dvere.)*

PLUKOVNÍK Ďalší. *(Direktor sa zdvihne, sadá si na stoličku oproti Plukovníkovi.)*

PLUKOVNÍK Riaditeľ a konateľ spoločnosti cirkusových umelcov...

DIREKTOR Direktor. Hovoria mi Direktor.

PLUKOVNÍK Ste obvinený z protispoločenskej činnosti, zo založenia zločineckého hnutia, ktoré sa konšpiratívne skrývalo za cirkusovú spoločnosť. Ďalej! Vy a váš zamestnanec prezývaný Princ ste obvinení z podnecovania výtržností, burcovania davu k protištátnej činnosti a z navádzania na trestné činy: konkrétne ničenie majetku, krádeže, vážne ublíženie na zdraví a vraždenie.

VOJAK Pán Plukovník, podľa najnovších informácií sa policajný kapitán zdržiava vo svojom byte, ale pre alkoholickú intervenciu ho ešte vždy nemožno predviesť.

PLUKOVNÍK Čo?

VOJAK Hlásim, že je ožratý ako prasa. Nevedia ho zobudiť.

(Harrer ukazuje Eszterovi gestom, že všetko je v poriadku, no ten si ho nevšíma.)

PLUKOVNÍK To je bordel! Policajný kapitán sa spije pod čiernu zem, starosta posratý čupí doma a nie je ochotný prísť ani len s ochrankou... Čo mám spraviť s týmito zbabelými psami?! *(Eszterová si vzdychne.)* Okamžite ich privedte!

VOJAK Rozkaz! *(Odchádza, Harrer sa posadí na prázdnu stoličku vedľa Esztera, kde sedel predtým Direktor.)*

PLUKOVNÍK Mali ste v pláne zničiť aj iné mestá, „Direktor“?

(Naspäť k Direktorovi.)

DIREKTOR Azda by som mal dostať priestor na obhajobu, keď už padli obvinenia, alebo nie?

PLUKOVNÍK Hovorte. Ale stručne!!

DIREKTOR Ja a moji spoločníci sme v tejto poľutovaniahodnej udalosti celkom

nevinní.

(V miestnosti sa ozve pohoršený šum.)

PLUKOVNÍK

Chcete povedať, že ste neburcovali ľudí? Chcete tvrdiť, že nie ste zločinecká organizácia, ktorá sa skrýva za mŕtву veľrybu?

DIREKTOR

Chcel som byť stručný. Ale vidím, že musím pánov dôstojníkov trochu hlbšie oboznámiť s podstatou umenia. Zvlášť cirkusového. Všetko nečakané, zarážajúce, mimoriadne bolo vždy neodmysliteľnou súčasťou veľkého umenia. A k nemu patrí i nepripravenosť publika a nevypočítateľnosť jeho reakcií na šokujúce emočné zvraty. Veľmi často sa my umelci musíme vyrovnáť s touto diskrepanciou, nesúlalom, čiže nedorozumením. Čím väčšia je výnimočnosť našej produkcie, tým väčšia je mnohokrát nezrelosť publika. Ale napriek tomu nie je mysliteľné, aby tvorca, obohacujúci svet o nové formy a nové témy, ustupoval tejto nezrelosti!!! Lebo popri svojej nevypelosti je publikum zvedavé hlavne na to, čo ho vo výnimočnosti prevyšuje. A to je ten zvláštny paradox. To, čo ho šokuje, to, čo zo začiatku odsudzuje alebo neprijíma, po tom zároveň neustále prahne.

HARRER

S dotyčným je všetko v najlepšom poriadku. Ale ani slovo, pán riaditeľ! Nič neviete! Keby sa vás pýtali, odpovedzte, že odvčera ste o ňom ani nechyrovali! Rozumiete?

(Šeptom Eszterovi.)

ESZTER

O čom to hovoríte?

HARRER

Neotáčajte sa ku mne!

DIREKTOR

Budem k vám otvorený, páni dôstojníci! Pripúšťam, že tento boj medzi oslobodzujúcim umením a nezrelým postojom publika nemá vždy priaznivé výsledky. Mnohí diváci zatvrdli vo vlastnej nezrelosti. A ten, kto stavia na hybnej sile umenia, dočká sa iba nepochopenia a smutného osudu.

HARRER

Dotyčný! Našiel som ho pri stanici, povedal som mu, kade má utekať. Vy musíte len zatíkať! Všetko zatíkať!

ESZTER

Čo mám zatíkať? Aký dotyčný?

DIREKTOR

Ak sa ma spýtate, pán Plukovník, či pokladám svoju vytrvalú náma-

hu za takýchto podmienok za zábavnú či zmysluplnú, radšej sa nevyjadním.

ESZTER

Žije?! (Plukovník sa zlostne otočí, Harrer sa postaví, rozhodí rukami, akože netuší, čo mal ten výkrik znamenať.)

(Konečne pochopí.)

PLUKOVNÍK

Ticho!!!

PLUKOVNÍK

Už sa prestaňte nad sebou dojímať, „Direktor“, a hovorte k veci!

DIREKTOR

Prvá časť obvinenia: „protištátna činnosť“, „zločinecká organizácia“. To je jedna veľká lož. Moja spoločnosť nesúvisí s ničím iným, iba s cirkusom. Som zodpovedný riaditeľ a zároveň duchovný otec tohto tvorivého spoločenstva umelcov. Obvineniu chýba logika aj dôkazy. A druhá časť obvinenia: zamestnanec prezývaný Princ nemôže byť za žiadnych okolností hlavným podnecovateľom výtržností. To je jednoducho smiešne.

PLUKOVNÍK

Smiešne?

DIREKTOR

Áno, smiešne!!! V dôsledku dokonalého stotožnenia sa so svojou rolou sa práve on mohol najväčšmi obávať rozvášneného davu. Varoval som ho, že zašiel vo svojom hereckom umení príliš ďaleko, príliš hlboko do psychológie postavy, že publikum si jeho pravdivé stvárnenie Princa mýli s realitou. Keď si to uvedomil, v prvotnom zdeseení, ešte v začiatkoch násilností utiekol s kolegovou pomocou. Nie zo strachu pred zodpovednosťou, ale pred agresiou davu, ktorý natoľko uveril jeho autentickému herectvu, že sa stotožnil so slovami a myšlienkami postavy Princa a obrátil svoj hnev aj proti nemu.

PLUKOVNÍK

Viete, kam ušiel?

DIREKTOR

Neviem.

PLUKOVNÍK

Takže tvrdíte, že nemáte nič spoločné s tou bandou? Nikoho z nich nepoznáte?

DIREKTOR

Chcem prispieť k odhaleniu pravdy týmto vyhlásením. Od prvej zastávky nášho turné po Južnej nížine nás prenasledovalo možno päť-desať týchto lotrov. Skrývali sa v davoch divákov, išli za nami do každej dediny, do každého mesta a zrazu ich bolo pätnásť, dvadsať, tridsať. Začali ohrozovať naše predstavenia. Zneužívali predstavivosť

našich divákov. Začali rozširovať, že môj vynikajúci kolega Princa nehrá, ale že ním skutočne je.

PLUKOVNÍK
DIREKTOR

Za čo ho vlastne považovali?

Sú to hrozné bludy! Hovorili mu Knieža pekiel alebo Posol, ktorý prišiel na zem súdiť ľudstvo... a na vykonávanie rozsudkov prijíma pomoc tých, čo v neho uveria... Chápete, ako beštiálne prevrátili realitu? Práve on! Postihnutý mimoriadne vážnym telesným defektom, v udržiavaní životných činností plne odkázaný na pomoc druhých... Môj nevládny spoločník...

Hneď ako som zistil, čo títo lotri šíria... v každom meste som žiadal, v záujme nerušeného priebehu vystúpení, ozbrojenú policajnú ochranu. Všade som ju aj dostal. Urobil som to aj v tomto meste. Od policajného kapitána som dostal dokument garantujúci ochranu umelcov a ich umenia. *(Vyťahuje poskladaný papier.)* Ale netušil som, že mám do činenia s človekom, ktorý nie je schopný plniť svoje povinnosti... Môj súbor sa rozpadol, moji vydesení kolegovia sa rozutekali a naozaj netuším, kto mi vynahradí všetku finančnú, no najmä morálnu ujmu. Som ubytovaný v Hoteli Chmeľ. Verím, že nie na vlastné náklady.

(Zabuchne za sebou dvere, Plukovník stále študuje papier, spustí sa pohoršené šomranie. Postavia sa Má dai, Volent a Nadabán, vyberú sa ráznym krokom k Plukovníkovi.)

NADABÁN

Sú to všetko hnusné klamstvá!

MÁDAI

Hnusné!

VOLENT

Nedajte sa nimi zmiast', pán Plukovník.

PLUKOVNÍK

(Až teraz odtrhne zrak od papiera.) Nikto sa vás na nič nepýtal! Kto vlastne ste?

VOLENT

Elita tohto mesta! Som inžinier Volent, vlastním fabriku na topánky, mäsiar Nadabán...

NADABÁN

... a básnik, prosím pekne, básnik!

VOLENT

A to je pán Má dai...

MÁDAI

Rozhodne s tým súhlasím!!!

PLUKOVNÍK

S čím?!

VOLENT Je trochu nahluchlý.

PLUKOVNÍK Čo chcete?!

VOLENT My ako predstavitelia mestského zastupiteľstva v mene občanov rázne odmietame, aby nejaký „direktor cirkusu“ pošpinil naše mesto zahalené do zármutku takýmto nehanebným klamstvom.

NADABÁN Ak je to navyše ten, čo všetko spôsobil.

VOLENT Cirkus a tí vrahovia sú neoddeliteľný celok. Ešte nežijeme vo svete, kde by túto špinavú zberbu dokázal ktokoľvek očistiť.

MÁDAI Tolkej vody niet ani v Dunaji!

VOLENT Je podlé hovoriť o nevinnosti veľrybárov.

PLUKOVNÍK K veci!

NADABÁN Všetko, čo povedal, je hnusná lož! (*Volent a Má dai horlivo prikyvujú.*)

PLUKOVNÍK Dôkazy?
(*Začnú sa prekrikovať.*)

NADABÁN Dôkazy sú ťažko hmatateľné, ale taká je aj pravda samotná – zo svojej podstaty.

MÁDAI Pravda je vždy skrytá!

VOLENT Každý rozumne uvažujúci človek vie, že na bezmocné mesto nezaútočilo dvadsať či tridsať výtržníkov, ale samotný satanov oddiel, na príchod ktorého už celé mesiace poukazovali viaceré znamenia.

NADABÁN Vodná veža sa otriasla v základoch a naklonila sa...

VOLENT Mohutný topol, čo storočia stál na svojom mieste, sa zrazu vyvalil aj s koreňmi...

MÁDAI A hodiny! Fungujú! Teda fungovali. Najskôr nefungovali, dlho, dlho, dlho a potom sa čas pohol a znovu zastal...

VOLENT Sám od seba...

NADABÁN No my sme sa nezľakli...

MÁDAI Diskutovali sme o tom!

VOLENT My sme pripravení na boj so satanistickými nástrahami a ponúkame vám svoju podporu... Bdelosť!

NADABÁN Súdržnosť!

MÁDAI
VOLENT
PLUKOVNÍK

A triezvosť... *(Vypije si z fľašky a vypluje alkohol.)*

... myslenia... Triezvosť myslenia, pán Plukovník.

To by stačilo! Slaboduché voloviny! Ako si dovoľujete obťažovať ma s týmito sračkami?! Mňa, ktorý som predvčerom pozatváral v Telekgerendási všetkých zasraných idiotov do blázinca?! Aj tu dám zavrieť celý tento smradľavý chliev, tento prehnutý bordel, kde sa každé tupé hovädo naparuje, akoby tu bol pupok sveta. Boha jeho! Katastrofa! Posledný súd! Hovno! Sami ste katastrofa. Posierate sa do gatí z posledného súdu, keď nejaký hajzel vytlačie okno. Všetci ste idioti. Mágia! Mágia by bola, vy degeneráti, keby ste sa konečne zobudili a pochopili, že nežijete na Mesiaci, ale v Maďarsku! Kľučíte o osudnej kataklizme sveta či akej piči a ja sa potom premávam od Csongrádu po Vesztő aby som vás s dvoma stovkami vojakov chránil pred chuligánmi!!! *(Nakloní sa k Volentovi.)* Aký je dnes rok, ha? *(Volent habká.)* Kto je predsedom vlády? Je Dunaj splavný? Vidíte. Nemá ani poňatia! A všetci sú takíto, celé toto všivavé mesto, celý tento malomocný štát je ich plný. *(Vojakovi.)* Géza môj, dajte vyviezť cirkusový vagón na stanicu, odovzdajte záležitosti vojenským sudcom a vyžeňte odtiaľto týchto hlupákov... Skončili sme! *(Volent, Má dai a Nadabán stoja ako prikovaní s otvorenými ústami, Vojak ich tlačí von z miestnosti, odídu.)*

PLUKOVNÍK
(Eszterovej)
ESZTEROVÁ

Prepáčte mi tie hrubé slová...

Je pochopiteľné, že muž ako vy sa nedokáže ovládať v prítomnosti tých úbohých kreatúr.

PLUKOVNÍK

Prezradte mi, madam, ako ste to vy, taká schopná žena, vydržali tolké roky?

(Všimne si Esztera, ktorý zostal ako jediný na stoličke.)

Povedal som, že majú ísť všetci do piče!

ESZTER

Chcel... by som... vypovedať vo veci... Jánosa Valusku. Je úplne nevinný!

(Postaví sa.)

PLUKOVNÍK

Čo o ňom vieme? Bol medzi nimi?

VOJAK Podľa tvrdenia svedkov bol. Ešte je na úteku.

PLUKOVNÍK Tak potom vojenský súd.

ESZTEROVÁ Dovoľte mi, pán Plukovník, drobnú poznámku?

PLUKOVNÍK Dobre viete, madam, že ste jediná, ktorej hlas počúvam veľmi rád. Okrem svojho, pravdaže!

(Vojak sa rehoce.)

ESZTEROVÁ Zmieňovaná osoba nie je príčetná.

PLUKOVNÍK Ako to myslíte?

ESZTEROVÁ Je choromyselný. *(S úsmevom.)* Blázon...

PLUKOVNÍK V tom prípade ho dám zavrieť do blázinca. Aspoň niekoho tam zavriem, keď to nejde s celým mestom.

PLUKOVNÍK Von. *(Eszter odchádza.)*

(Eszterovi.)

PLUKOVNÍK Géza, dajte do zápisnice, že po vypočutí svedkov uzatvárať vyšetrenie ako zanedbanie bezpečnostných úloh. Policajný kapitán si neplnil svoje povinnosti. Iba tak sa mohlo stať, že dav vyprovokovaný niekoľkými individuami sa začal správať agresívne. Dajte policajného kapitána do väzby.

DÔSTOJNÍK Rozkaz! *(Odíde, Plukovník zostáva sám s Eszterovou.)*

ESZTEROVÁ Všetkých, ktorí trpia sebaklamom, ktorí nie sú schopní konať, čo nechápu realitu, čo neposlúchajú rozkazy každodenného života, tých, čo sú zahalení do falošného oparu ilúzií o bezpečí, všetkých tých mäkkýšov – musíme vyhodiť na smetisko. Iba potom pocítíme závan čerstvého vzduchu. Atmosféra, v ktorej som tu musela desaťročia existovať, je mľandravá, nechutná, dusivá! Viete, ako sa hovorí, ryba smrdí od hlavy. Vidíte, kam až toto mesto kleslo pre do očí bijúcu absenciu vedúcich osobností?!

PLUKOVNÍK Hovoríte mi z duše. A nie je to len tragédia tohto mesta, ale celej krajiny. Čo je to za štát, kde armádu používajú ako hasičov, nech sa len tak potuluje hore-dolu, nech hasí plamienky, čo zapálili sfetovaní chuligáni?! Verte mi, drahá pani Eszterová, že ja sa na ten jediný tank, ktorý ste videli, od hanby už ani nedokážem pozrieť! Vláčim ho so

sebou ako ten starý chren svoju veľrybu, iba ho ukazujem a straším ním. Odkedy sa pamätám, okrem nejakých vojenských cvičení som z toho tanku jediný raz nevystrelil... Ja som sa nestal cirkusantom, ale vojakom!!! A preto je jasné, že chcem strieľať!!

ESZTEROVÁ
PLUKOVNÍK

Tak strieľajte, Plukovník! Strieľajte!! Strieľajte!!! Strieľajte...

Kiežby sme mali viac takých ľudí ako vy, pani Eszterová. Viac takých, čo majú zmysel pre poriadok a neboja sa konať. Tu veru bude potrebná silná ruka.

IV. ČASŤ

VSTÁVANIE Z POPOLA

1. Nová hra

(Ulica, ľudia počas celého výstupu upratujú smeti...)

ESZTEROVÁ   Dajte si, Harrer.

(Ponúka Harrerovi višne v rume z kompótovej fľaše.)

HARRER   Nie, ďakujem...

ESZTEROVÁ   Len si dajte. Treba vedieť bojovať aj oslavovať.

HARRER   Tak... jednu...

ESZTEROVÁ   Višne v rume. Špecialita pani Pflaumovej. Dnes bude ústrednou postavou hry.

HARRER   Vynikajúce!

ESZTEROVÁ   Nie je to zázrak, Harrer? *(Ukazuje na ľudí, ktorí upratujú smeti.)* Mesto opäť dýcha! Ožili úrady, v školách sa začalo vyučovať, opravili sa telefónne linky, zasa je benzín, jazdia vlaky – a načas! Svieta pouličné lampy... To všetko vďaka rozvojovému úveru.

HARRER   Nebudte taká skromná, je to iba vďaka vám. *(Prechádza zhrbený Eszter s obedárom v jednej ruke a magnetofónom v druhej.)* Pozrite...

ESZTEROVÁ To už nie je človek, iba tieň. Nemôžem uveriť, že tá mátoha bola kedysi mojím najväčším konkurentom, že som mu závidela jeho postavenie, jeho vplyv. Keby nebolo týchto jeho vychádzok o jedenástej a potom o ôsmej, aj by som zabudla, že existuje.

HARRER A kam chodí?

ESZTEROVÁ Do blázince za Valuskom. Otvorte ústa. *(Dáva Harrerovi višňu do otvorených úst.)*

HARRER Boli ste tak škandalózne podcenená. A prešli iba dva týždne a je z vás starostka.

ESZTEROVÁ Tajomníčka. To znie ľudovejšie. Ale máte pravdu, nebránila by som sa, keby moju kariéru prirovnali ku kométe. *(Smejú sa.)*

HARRER Stačilo štrnásť dní a celé mesto vám leží pri nohách.

ESZTEROVÁ Bola to jediná noc, pár hodín. Vtedy sa rozhodlo, kto je kto, v kom sa skrýva skutočná sila. Ale nebolo to zadarmo. Riskovala som všetko. A vy, pán Harrer, ste svojou kuriérskou službou a čerstvými informáciami zaručili, že bolo všetko správne načasované. Dúfam, že ste spokojný so svojím novým postom referenta mestského úradu.

HARRER Maximálne, pani tajomníčka.

ESZTEROVÁ Ale ten chudák, policajný kapitán, mi chvíľu robil starosti.

HARRER Ved' bol celý čas ožratý na mol.

ESZTEROVÁ Nie, nebol. Zrazu začal triezvieť a chcel utekať po posily... keď bolo všetko ešte iba v zárodku. Chvalabohu sa mi ho podarilo zastaviť.

HARRER Ako?

ESZTEROVÁ Zavolať som ho na rýchlu poradu. Tá stará obchodníčka s vínom, u ktorej som mala podnájom, mu hneď naliala víno, čo dodáva do výčapu Péfeffer. Neviem, čo doň mieša, ale jeho to hneď odrovňalo. *(Smejú sa. Opodial' zastane podozrivý muž a smeje sa násilne s nimi.)* Kto je to?

HARRER Uchádzač o člena vášho osobného policajného zboru...

ESZTEROVÁ ... ochranného zboru. Čo je zač?

HARRER Vyhovuje vašim požiadavkám.

ESZTEROVÁ Bezúhonný?

HARRER Presne tak, ako potrebujete. Vypočúval som ho. Je to miestny bitkár, agresívny typ a zúčastnil sa na rabovaní. Nemá zábrany. A ak nebude poslúchať, pôjde pred súd a do väzenia.

ESZTEROVÁ Zavolaj ho...

HARRER Pod' sem, ty zmrd!!! *(Mladík príbehne.)* Pozdrav pani tajomníčku!

(Kričí.)

MLADÍK Zdar, pani tajomníčka!!!

ESZTEROVÁ Máš skúsenosti...?

MLADÍK Mám, všetko mám, všetko urobím, čo povíte, všetko, úplne všetko... *(Eszterová mu stisne svaly na rukách.)*

HARRER Spokojná?

ESZTEROVÁ Môže byť.

HARRER Si prijatý.

MLADÍK Dakujem, pany tajomníčka! A mám ešte kamošov, aj tí scú pomáhat, Feriho a Gyömrőa.

HARRER Aj tí rabovali?

MLADÍK Šeci... pekne spolu jako kamoši. *(Eszterová prikývne.)*

HARRER Prived' ich! A teraz zvolaj ľudí. Začíname! *(Mladík odbehne.)*

ESZTEROVÁ

oto je, pravdaže, iba začiatok. No s takýmito býkmi sme na najlepšej ceste k cieľu. Kým vymenujú nového policajného kapitána, budem mať už dosť schopných chlapov, čo prejdú k polícii.

HARRER Pod'te, už môžeme začať.

2. Hra na hrdinské rituály

(Už pripravili mikrofón, pred ním stojí stôl, aký sa používa pri zakáľáčkach. Mladík zvoláva ľud, prichádzajú s bielymi zástavami, ktoré im podáva Mladík a jeho druhovia. Eszterová s Harrerom prichádzajú k mikrofónu. Priestor je čistý.)

ESZTEROVÁ Ako viete, vzdanie poslednej pocty má vyjadrovať nového ducha doby, preto nieže nebude potrebná prítomnosť cirkvi, ale...

(Dvaja muži oblečení ako husári z požičovne donášajú jednoduchú truhlu z neohobľovaných dosák.)

ESZTEROVÁ Ešte nie!

(Pomedzi zuby.)

HARRER Ešte nie!!! *(Pomôže husárom nacúvať na miesto.)*

ESZTEROVÁ ... je nevyhnutné oslobodiť udalosť aj od všetkej zbytočnej záťaže – stužiek, vencov, umelých kvetov. Zostávajú iba skutočné pocty. *(Drží v ruke veľkú medailu.)* Pretože dnes deň sa lúčime s príkladným hrdinom. *(Husári donášajú truhlu.)*

Ešte nie!

My, čo sme sa tu zišli, vieme, že život sa končí smrťou. Áno, smrť je náš osud, je to bodka na konci vety. Celé naše mesto sa teraz lúči s človekom, ktorý urobil to, čo urobiť mal, s človekom, ktorého smrť je pre nás všetkých sviatkom. Sviatkom odvahy! Lebo tento človek, drahí spoluobčania, zahanbil mňa aj teba aj jeho a odvážil sa vzoprieť tomu, čomu sa nikto iný z nás vzoprieť neodvážil. Je to hrdina? Áno, toto jedinečné slovo prijímame všetci s otvoreným srdcom v prípade zavraždenej Pirošky Pflaumovej. V tú neľahkú noc sa vybrala za svojím synom Jánosom Valuskom, za svojím synom, ale aj za mnou, za tebou a za ním, za nami všetkými. Ukázala nám, čo znamená byť človekom za každých okolností, ako sa správa niekto, kto má odvahu a srdce. Dnes sa tu lúčime s prostou ženou, ktorá obetovala život, aby nám bolo lepšie. Vidím ju teraz v tej strašnej noci, ako si hovorí – ja to predsa nemôžem zniesť –, vidím ju teraz, ako si oblieka kabát a ide bojovať s presilou. Presila zvíťazila a ona padla, no ja vám napriek tomu vravím, že Piroška Pflaumová je víťazkou. Zvíťazila si, Piroška Pflaumová!!! Boli to tvoje myšlienky, o ktorých sme spolu diskutovali pred tou tragickou nocou. Čistá ulica, čistý dvor, čistý dom, čistá izba a čistá myseľ!! Žiadne snívania! Žiadne naivné ilúzie! Musíme pevne stáť na zemi, pochopiť realitu, v ktorej žijeme, byť disciplinovaní a silní. A k tomu potrebujeme bdelosť, súdržnosť a trpezlivosť

mysle. *(Potlesk, výkriky, mávanie zástavami.)*

Ďakujeme ti. Chod' teda, Piroska Pflaumová... Vraciame ťa matke zemi. Neplačeme, lebo tvoju pravú podstatu budeme navždy opatrovať...

(Dáva signál Harrerovi, ten husárom, tí odnášajú truhlu, ozve sa dunenie tuby alebo lesného rohu.)

EPILOG, ČIŽE GAME OVER

(Eszter s Valuskom sedia na lavičke, Valuska má zatvorené oči.)

ESZTER

Vrátnik v Chmeli vravel, že v ústavnej jedálni zahusťujú polievky ovseným škrobom. Z toho by ti akurát krútilo žalúdok. Pozri, čo mám. *(Otvára obedár, Valuska má stále zatvorené oči.)* HmMMM, to je vôňa, stavím sa, že neuhádneš, čo to je. *(Naberie lyžičku, dá ju blízko Valuskových úst, no ten ich neotvorí.)* No tak, bude to studené. *(Valuska stále nehybne sedí, Eszter zje sústo na lyžici, zatvára obedár.)* A vrátnik z Chmeli ešte hovoril, že Direktora vraj vykázali z krajiny. Princa stále nenašli. Kapitán je ešte na odvykačke, vraj ho odtiaľ nemienia pustiť. Nakoniec to nebola taká katastrofa, no nie? Žiadny koniec sveta. Aj ja sa mám dobre, nevadí mi, že ma manželka vystahovala do zadnej izby. Aj hrať na klavíri môžem, ale len v noci, keď spia, a ticho, aby som ich nerušil. Preladil som klavír naspäť. Načo sú nám božské tóny, keď ich nedokážeme počúvať? Chlapec od susedov mi to nahral. Pustím ti to?

(Vyťahuje obedár.)

VALUSKA

Kedysi som pozeral na plafón a videl som hviezdy. Teraz vidím plafón. Hlavne, že vidíš, to je to podstatné. Pozor! Už to ide! *(Vytiahne sklíčko.)* Tu máš, mám aj pre teba. *(Podá sklíčko aj Valuskovi, ten ho drží v ochabnutej ruke.)* Nádhera, takéto zatmenie Slnka je len raz za tristo rokov. Myslím také dlhé. Pozri, János, už to ide! *(Stmieva sa.)* Cítiš to? *(Vytiahne deku, prehodí ju cez Valusku.)* Neboj sa, kamarát, nás nič neprekvapí. Aj keby Slnko načisto vyhaslo, nás to neprekvapí. Nezmrzneme.

ESZTER

An abstract graphic design featuring a dark blue background. On the left side, there is a vertical strip of white, jagged, overlapping lines that resemble a stylized, textured pattern or a series of overlapping geometric shapes. The lines are thin and create a sense of depth and movement. In the bottom right corner, the word "KONIEC" is written in a bold, white, sans-serif font.

KONIEC